COLECTIA «CARPATII»
N.° 14

CAZUL IORGA-MADGEARU

Pentru completarea cunoştinţelor în materia(a-
mestecul KGB)citiţi art. lui Ion Coja din rev
"Si totuşi iubirea" nr.24(93) din 25 iulie 199
Deasemenea carte lui Culeş:"Cum am
cut Legiunea Arhanghelul" editura Cordi
Timişoara 1992.(Revista Gazeta de Vest).
Idem articolele din revista :Formula AS.-

EDITURA «CARPATII»
MADRID
1961

CAZUL IORGA - MADGEARU

DECLARATIILE FACUTE DE D1.HORIA SIMA REDACTORULUI REVISTEI «CARPATII», D1.N.S.GOVORA

Intrebare: Dle Sima, în anul 1958 revista «Carpații» a comemorat 2o de ani dela moartea lui Corneliu Codreanu. Cu acest prilej, subiectul ne-a impus să vorbim și de amestecul profesorului Nicolae Iorga în asasinarea întemeietorului Legiunii. Ne-am trezit după aceea cu o avalanșă de atacuri venind nu numai din sectoarele tradițional ostile ideii naționale, ci chiar dela anumiți prieteni din rândurile Mișcării, cari m'au admonestat, scriindu-mi că nu era oportun să se răscolească aceste întâmplări. Asasinarea lui Iorga —spun aceștia—a fost o gravă lovitură dată culturii românești și făptuitorii ei au desonorat și Mișcarea și Națiunea.

Ar fi de mare interes să se lămurească această chestiune și revista «Carpații» se adresează D-Voastră, care ați fost permanent în miezul evenimentelor legionare, începând din anul 1938.

Răspuns: Persoanele cari păstrează acest cult mișcător lui Nicolae Iorga, presupunând că nu fac parte din categoria detractorilor de profesie ai Mișcării, săvârșesc o confuzie de planuri în manifestările celui dispărut: confundă pe marele istoric, marele savant, marele dascăl al Neamului, Nicolae Iorga, pe care îl venerăm și noi, cu omul politic Nicolae Iorga, care ni se pare a fi mai puțin vrednic de a fi admirat și regretat. Acei ce l-au răpus pe Iorga, n'au atentat la viața omului de cultură Nicolae Iorga, ci a omului care a jucat un rol nefast în politica Țării între cele două răsboaie. Dacă faci politică, implicit te expui la riscuri pe care nu le cunoaște un om care își petrece timpul numai în bibliotecă.

Intr'un moment când vin la scadență anumite greșeli, un om politic nu se poate refugia, ca să scape de urmări, în dosul omului de cultură.

Acei ce arborează flamura omului de cultură Nicolae Iorga pentru a întreține ostilitatea împotriva Legiunii, cultivă intenționat confuzia. Ei știu prea bine că suprimarea lui Iorga n'a avut nimic deaface cu serviciile pe care acesta le-a adus culturii românești. Domeniile trebuiesc riguros despărțite. O cântărire dreaptă a acestui episod nefericit presupune o prealabilă examinare a atitudinilor și a activităților celuilalt Iorga, Iorga omul politic. Problema ce se pune deci în legătura cu sfârșitul tragic al acestuia, este de a se ști dacă Nicolae Iorga—omul politic—și-a meritat sau nu năpraznica lui moarte.

Intrebare: Cu ce scop este mereu agitată această chestiune, atât de anumite cercuri de exilați cât și de comuniști?

Răspuns: Şi unii și alții au nevoe să-și acopere crimele lor abominabile și în acest scop acuză pe alții de crime. Citeam acum câțiva ani în «România», gazeta Comitetului Național, că asasinarea lui Iorga este cea mai mare crimă din Istoria Românîei. Cu oarecare bunăvoință acești domni ar fi descoperit o crimă și mai mare: 23 August. Făuritorii lui 23 August au asasinat o țară. Oricât ar fi fost Iorga de mare, nu poate trece înaintea unei țări. Cât privește pe comuniști, să nu mai vorbim. Toată arta lor de guvernare se bazează pe asasinat.

Intrebare: La congresul culturii românești, organizat în 1959 de Fundațiile Regale, în cinstea centenarului Unirii, unii participanți streini s'au legat și de Garda de Fier, înfierând atentatul săvârșit contra lui Iorga și Madgearu. A fost ceva spontan în manifestarea lor sau credeți că intervenția acestor oratori se datorește unor alte intervenții?

Răspuns: Este greu să mă pronunț. Nu este exclus să li se fi făcut anumite sugestii. Dar această manifestație în ansamblul ei a fost organizată pe baze greșite. Misiunea capitală a acestui congres trebuia să fie de a face cunoscut lumii occidentale asasinarea culturii românești de către bolșevici, prezentând materialul documentar necesar, evocând memoria și opera miilor de cărturari uciși, explicând metodele întrebuințate pentru distrugerea fizică și spirituală a culturii naționale.

Un congres cultural organizat de refugiați trebuie să-și tragă

substanța din specificul situației lor și din condițiile particulare în care se găsește țara lor astăzi; trebuia să fie un act de protest contra puterei ocupante și o desvăluire a practicelor bestiale folosite de bolșevici pentru a nimici puterea creatoare a poporului românesc în domeniul culturii. Acest congres era totalmente neindicat ca să fie transformat într'o trompetă de atac contra Mișcării Legionare pe chestia Iorga-Madgearu și nici nu trebuia abuzat de tribuna lui pentru a se face o demonstrație a talentelor de care dispune exilul. Acest lucru e cunoscut şi apreciat în străinătate, în timp ce numele atâtor iluștri dispăruți, căzuți victimă bandelor bolșevice, începe să se piardă în valul de indiferență care domină în Occident. E o pată pentru întreg exilul și un semn de primitivism intelectual că n'a apărut până acum lucrarea destinată a desvălui crimele și barbariile marxiștilor în domeniul culturii românești. E o chestie de onoare națională că și de decență intelectuală ca la asemenea manifestații să nu fie uitați acei ce-au căzut victimă genocidului cultural practicat de bolșevici în România.

NICOLAE IORGA ŞI ASASINAREA LUI CORNELIU CODREANU

Intrebare: Ce amestec a avut Nicolae Iorga în asasinarea lui Corneliu Codreanu sau, mai precis, pentrucă un amestec a avut, care a fost gradul lui de culpabilitate la săvârșirea crimei?

Răspuns: Nicolae Iorga n'a fost o figură secundară a conspirației dela Palat. El este unul dintre principalii responsabili de asasinarea lui Corneliu Codreanu. Au fost trei personagii cari lucrau din tot cugetul lor la distrugerea noastră: Elena Lupescu, Armand Călinescu și Nicolae Iorga. Pozițile acestor trei erau ireversibile. Tot sensul vieții lor era angajat în această prigoană. Cu aceasta nu vreau să spun că Regele Carol sau ceilalți membri ai echipei lui nu erau vinovați, n'au conspirat și n'au dorit pieirea noastră. Vreau să indic numai acele persoane dela care porneau impulsurile principale pentru asasinarea lui Corneliu Codreanu și nimicirea Mișcării Legionare. Armand Călinescu și-a clădit toate ambițiile lui politice pe momentul când forțele anti-naționale interne și externe vor face apel la serviciile lui de călău. El nu putea ajunge prim-

ministru decât arătându-şi destoinicia în asasinarea legionarilor. Elena Lupescu executa consemnele Internaţionalei evreeşti, iar Nicolae Iorga, permanentul ulcerat al vieţii publice româneşti, cum îl numeşti dta, nu putea suferi pe Corneliu Codreanu, pentrucă tineretul se îndepărtase de profesor şi alerga să-şi ofere devotamentul acestui «ignorant» şi «criminal». Aceste trei personagii au reprezentat constantele prigoanei, nucleul ei tenebros şi tenace. Ei vegheau asupra Regelui şi asupra celorlalţi conspiratori de diverse grade, asupra auxiliarilor şi sateliţilor Palatului, ca prigoana să-şi urmeze cursul ei implacabil.

Intrebare: După explicaţiile Dvoastră, mobilele cari au determinat pe primii doi să urzească planul de nimicire al Legiunii sunt clare. Dar ce beneficii a tras Nicolae Iorga din asocierea lui la crimă? Vreau să spun, politic şi material, cu ce-a fost răsplătit de Rege?

Răspuns: A fost consilier regal şi din când în când Armand Călinescu mai avea câte-o atenţie faţă de el. Dar am fi nedrepţi dacă am atribui duşmănia lui Iorga împotriva lui Corneliu Codreanu unor motive de ordin material sau dorinţei de a parveni. El n'a făcut parte din categoria profitorilor regimului, în sensul ordinar al cuvântului. In comparaţie cu imensele servicii aduse camarilei, câştigul lui a fost neînsemnat.

Atitudinea lui se explică prin alte reflexe. Era eul său hipertrofiat. Cine ştia să-i cultive megalomania, îl putea câştiga pentru orice acţiune. Nu putea suporta pe nimeni care să fie mai mare decât el. In politică era incapabil de un raţionament obiectiv. Corneliu Codreanu a început să fie urît de profesor din momentul ce i s'a părut acestuia că îi întunecă propria lui glorie: îi furase tineretul, îi furase aplauzele Ţării. Când vorbea Iorga, nu mai trezea interesul de altădată. Aceasta era suficient ca să-i deslănţuie instinctele cele mai josnice. Ura îi devastase interiorul, îl devora luând aspect de nebunie. Turba de mânie când vedea cum creşte Mişcarea, cum creşte Căpitanul în ochii Ţarii, cum mulţimile obidite îşi pun nădejdile în el. Nu putea suporta înălţarea Căpitanului, nu putea tolera ca altul să-i ia locul în inima Ţării. Faima legendară a lui Corneliu Codreanu era pentru el o provocare, o îndrăsneală, o uzurpare a meritelor şi a drepturilor lui. Ros de invidie şi cu conştiinţa împovărată că a părăsit drumul pe care acum păşea biruitor Căpitanul, Iorga era decis să participe la orice întreprindere politică care ar fi putut împiedeca venirea Legiu-

nii la putere, fără să-i mai pese de răul ce l-ar putea face Țării. In aceste gânduri și dușmănii, s'a întâlnit cu Armand Călinescu și Elena Lupescu.

Intrebare: S'a spus că în ultimii ani ai vieții lui, Iorga înnebunise deabinelea, încât nu mai putea fi socotit responsabil de actele lui. Ce credeți de această versiune?

Răspuns: Iorga avea o natură prăpăstioasă, avea ieșiri la care nimeni nu se aștepta, dar nu era nebun. Când se pregătea vreun eveniment politic, inițiații se întrebau «dar ce facem cu nebunul de Iorga», adică cum îl putem neutraliza? Fără îndoială, colosala lui activitate științifică îl îndepărta dela realitate, îl făcea irascibil și absurd în raporturile cu oamenii și cu evenimentele. Intervențiile lui în viața publică erau de cele mai multe ori nefericite. Deconcerta pe adversari, dar și pe prieteni.

In conflictul cu Mișcarea a fost însă altceva. Nu o isbucnire spontană de om ulcerat, nu o incoherență specifică temperamentului său, ci o proecție plenară a spiritului său. Nimicirea lui Corneliu Codreanu devenise pentru el o chestie de existență. Nu mai vedea nimic dincolo de acest om, care i se părea că-i închide drumul propriei lui vieți. N'a fost un atac singuratic, expresie a unei isbucniri de moment, cum s'a petrecut altedăți, și apoi să se întoarcă profesorul în lumea hrisoavelor, ci o atitudine susținută, tenace și dusă până la ultimele consecințe. Iorga nu s'a astâmpărat până ce nu l-a văzut pe Corneliu Codreanu în mormânt. Aceasta nu este nebunie. Poate fi o stare înrudită cu ea. Omul a îngăduit să se desvolte în el germenul invidiei și al urei până ce i-a acoperit întreg sufletul. Iorga se transformase într'un monument de ură. O ură neagră, compactă, infernală, în care nu mai pătrundea nicio rază de lumină, niciun sentiment uman și nicio înțelegere pentru nevoile Neamului.

Intrebare: Originile pornirii lui Iorga contra Legiunii rămân o materie discutabilă pentru multă lume. Am vrea însă să știm cum s'a petrecut în fapt colaborarea lui Nicolae Iorga la planul de nimicire al Mișcării Legionare?

Răspuns: Atacurile lui Iorga nu s'au produs la întâmplare. Ele au fost permanent coordonate cu intențiile Palatului. Oridecâteori Armand Călinescu plănuia o nouă lovitură contra Mișcării, Iorga era acela care deschidea focul. In Martie 1938, Armand Călinescu hotărîse închiderea restaurantelor și prăvăliilor legio-

nare, printr'o măsură polițienească, executată fără aviz prealabil, distrugând nu numai acest comerț românesc, ci și capitalul investit în el. Ei bine, fără nicio provocare, din senin, Iorga atacă în modul cel mai mișelesc Mișcarea, vizând în mod special existența acestui comerț: «Intre bliduri, scria Iorga, facem comploturi, punem la cale revoluții îngrozitoare și vrem să ucidem oameni. Suflete de asasini, oameni cu revolverele în mână și în buzunare.» La această ticăloșie, Căpitanul a răspuns cu memorabila scrisoare din 28 Martie 1938: «Dar din adâncul sufletului lovit și nedreptățit, îți strig și îți voiu striga din adâncul gropii, ești un necinstit sufletește, căci ți-ai bătut joc pe nedrept de sufletele noastre nevinovate.»

Intrebare: La ce se referea Corneliu Codreanu când îl acuza pe Iorga că este «incorect» și «necinstit sufletește»? La cârdășia lui cu Armand Călinescu din această perioadă?

Răspuns: Era și aceasta, dar era mai mult decât indignarea provocată de infamele lui atacuri. Era un strigăt de revoltă în care răbufnea toată amărăciunea adunată în sufletul Căpitanului depe urma nenumăratelor abuzuri săvârșite de Nicolae Iorga în viața publică și a nenumăratelor decepții suferite de noua generație, oridecâteori și-a pus nădejdile în acest om. Scrisoarea Căpitanului era o punere la punct istorică.

Iorga a frustrat sistematic încrederea Națiunii. Debutase ca naționalist înainte de primul răsboiu mondial, pentru ca să-și renege după răsboiu propriul său crez. Biciuise fără cruțare clasa politicianistă, pentruca apoi să devină una din figurile ei remarcabile. Fusese un critic sever al tuturor guvernărilor, pentruca să presideze cea mai dezastruoasă guvernare din istoria partidelor politice, între anii 1931-1932; pe ofițerii, funcționarii și învățătorii cari veneau să-și reclame lefurile neplătite de patru luni, îi trimetea să se arunce în mare, în timp ce îngăduia să se risipească miliarde din bugetul Statului pentru salvarea Băncii Blank. Când a plecat dela putere, huiduit de întreaga națiune, și-a zeflemisit propria lui guvernare, oferindu-i poporului drept mângâiere să deslege cimilitura: «Eu n'am fost eu, căci dacă aș fi fost eu, n'aș fi fost eu.» Voia să-și justifice eșecul guvernării arătând că n'a fost decât un instrument al voinței altora. Ilustrul profesor mărturisea fără nicio jenă că toată înțelepciunea lui politică se rezuma în a utiliza scara de serviciu a Palatului.

In scrisoarea către Iorga, Corneliu Codreanu îi aducea aminte profesorului că el a fost acela care a îndrumat tineretul să se apuce de comerț, pentrucă numai așa se va putea rezolva chestiunea evreească. «Când ați văzut însă, îi răspunde Căpitanul, că pornim, că suntem corecți, că suntem capabili, că munca noastra este binecuvântată de Dumnezeu, veniți tot voi și distrugeți acest început de comerț românesc, poate cel dintâiu început serios din vremea noastră, veniți, și, fără milă, înăbușiți aceste încercări, tot avântul nostru și atâtea speranțe.»

Insfârșit, patriotismul iorghist și-a găsit suprema împlinire în a deveni «prea supusul servitor» al Elenei Lupescu. Firea lui se pervertise în așa măsură încât nici nu mai percepea ridicolul rolului pe care trebuia să-l joace în viața publică a României, când el, marele Iorga, înzorzonat în uniforma de consilier regal, era obligat să defileze înaintea tribunei în care se aflau instalați Regele și Călinescu. Greu se poate descoperi în viața politică a României un personagiu mai plin de el, mai lipsit de considerație pentru viața, onoarea și munca altora, și, în același timp, mai dispus să se preteze la servilismul cel mai abject.

Intrebare: Ce momente ne mai puteți semnala sub dictatura carlistă, când Iorga și Călinescu apar asociați în această întreprindere tenebroasă?

Răspuns: Tovărășia ascunsă dintre ei se verifică și cu prilejul arestării Căpitanului. Armand Călinescu pregătea arestarea și procesul. Dar el nu-și desvăluia planul. Aplica o tactică inspirată de comuniști. Dedea o lovitură și apoi aștepta să vadă reacțiunile celui lovit. Abia dupăce se convingea că victima nu cunoaște mărimea primejdiei, făcea pasul următor. El combina întotdeauna atacul cu manevre de desarmare a vigilenței adversarului.

După lovitura de Stat din Februarie, Armand Călinescu lăsase să se răspândească svonul că noul regim va tolera Mișcarea într'un fel de opoziție inactivă, că ar fi posibilă, cum s'ar zice astăzi, o coexistența pacifică, măsură de care, dealtfel, beneficiaseră celelalte partide. Acest svon nu părea neverosimil, judecând după comportamentul Căpitanului. Era o înterpretare logică a faptului că el disolvase din proprie inițiativă partidul «Totul pentru Țară» și recomandase tuturor legionarilor să se supună măsurilor guvernului și să-și vadă de acum înainte de afacerile lor particulare. «In timpul care ni se deschide, spunea Căpitanul în circulara din 21 Fe-

bruarie, îndemn pe toți tinerii să studieze cât mai profund în direcția meseriei lor.» Mi-aduc aminte că, în vremea aceea, mulți legionari, crezând că se întinde înaintea lor o perioadă de calm politic, s'au apucat să înjghebeze negoțuri.

Intrebare: Cum putea servi profesorul Iorga acestei tactici? Mie mi se pare că intervențiile lui năbădăioase aveau mai degrabă darul să pună în gardă pe legionari, compromițând planul lui Călinescu.

Răspuns: Iorga a contribuit la crearea acestei atmosfere de falsă certitudine printre legionari, tocmai prin atitudinea lui agresivă. Armand Călinescu l-a împins pe Iorga pe primul plan al luptei cu Mișcarea pentruca, Corneliu Codreanu, preocupat de conflictul cu profesorul, să nu poată prinde nimic de veste din operațiile principale ale complotului. Nicolae Iorga fusese numit consilier regal și, în această calitate, a cerut guvernului să ordone deschiderea de acțiune publică pentru ultragiu contra lui Corneliu Codreanu. Guvernul i-a satisfăcut dorința și afacerea a fost trecută spre cercetare Tribunalului Militar al Capitalei. Corneliu Codreanu a fost citat de câteva ori la instrucție și totul părea că se desfășoară normal. Incidentul cu Iorga, presupunea Căpitanul, se va resolva între ei doi, fără a da naștere la complicații politice,

Intrebare: Corneliu Codreanu nu bănuia așadar ce se ascunde îndărătul procesului Iorga?

Răspuns: Nu bănuia că procesul servea numai de paravan pentru desfășurarea unei acțiuni mai importante. Iorga, regisat de Călinescu, și-a jucat excelent rolul în montarea procesului mare. Constantin Stoicănescu, unul dintre ultimii legionari care au văzut pe Căpitan înainte de arestarea lui, spunea că acesta nu era îngrijorat de proces. Nu excludea chiar o condamnare de câteva luni prin presiunea guvernului, dar o sentință dictată din ordin nu putea să-i aducă decât un plus de popularitate. El asemăna Mișcarea în stadiul ei de desvoltare de atunci, cu un cais sau un cireș, care, înșelat de câteva zile frumoase, a dat flori și apoi a fost surprins de îngheț. Era nevoie, concludea Căpitanul, de o retragere a Mișcării de pe planul politic și de așteptarea unor vremi mai prielnice pentru reluarea activității. Experiența carlistă nu poate să dureze.

Cu acestea nu vreau să spun că Corneliu Codreanu nu era conștient de primejdiile cari îl pândeau din toate părțile. Avusese

suficiente dovezi și de dată recentă, iar agenții cari se țineau scai după el, oriunde se deplasa, făceau serviciul unei somerii de alarmă. Aparatul de teroare întrase în funcțiune odată cu numirea lui Armand Călinescu la Interne. Căpitanul avea informații despre ce se urzește la Palat, ce presiuni se exercită asupra Regelui pentru a-l determina să păsesască la acțiunea de exterminare a Gărzii de Fier. Totuși el spera că Regele nu va crea ireparabilul, nu va împinge lucrurile la extrem, mai ales dupăce el dăduse toate garanțiile de liniște și de ordine. In scrisoarea adresată lui Iorga, îl indică pe acesta ca pe unul dintre urzitorii prigoanei «care v'ați asumat răspunderea unei sângeroase și nedrepte opresiuni». Ceeace nu se putea deduce din situațiile date, era iminența pericolului, cele câteva săptămâni, câteva zile, cari îl despărțeau de lovitura ce i-o pregătea oculta Palatului.

Această părere—inexistența unui pericol acut și imediat—prevala atât în organizațiile din Capitală cât și în provincie. Căpitanul avea conștiința împăcată. S'a retras din luptă, n'a răspuns la provocări, știind că dacă s'ar opune dictaturii, România s'ar transforma într'o Spanie însângerată. «Vrea Regele să guverneze singur? N'are decât să o facă. Noi suntem tineri și putem aștepta.» Corneliu Codreanu presupunea că și de partea cealaltă există un minimum de patriotism, un minimum de înțelegere a primejdiilor cari amenință Țara de peste hotare. In faza critică în care întra România pe plan extern, nimeni nu putea fi atât de lipsit de dragoste de țară și de perspectivă politică încat să provoace lupte interne. El se fixase pe o poziție de expectativă: nici nu putea aproba dictatura, dar nici un voia să accepte provocarea, deslănțuind un războiu civil.

In tabăra dictaturii carliste nu se afla însă nimeni care să aprecieze acest gest. Acolo domnea o coterie de agenți, de trădători și de demenți. Aceștia își băteau joc de îngrijorarea lui Corneliu Codreanu pentru soarta țării. Retragerea lui din luptă era pentru ei o încurajare pentru a deslănțui prigoana, un semn că se simte slab și dă înapoi de îndată ce autoritatea Statului se afirmă cu vigoare. Procesul Iorga a fost înscenat ca să deruteze pe legionari, ca să creeze impresia că, în viitorul apropiat, nu-i nimic la ordinea zilei decât o hărțuială între Căpitan și Iorga. In această atmosferă de liniște perfidă, în timp ce așadar Legiunea era demobilizată și legionarii își făureau planuri cum să-și organizeze viața, în pe-

rioada de inactivitate politică ce le stătea înainte, cade ca un trăsnet vestea arestării Căpitanului și a internării în lagăre a căpeteniilor legionare din toată țara.

Intrebare: Cum s'a comportat Nicolae Iorga în cursul procesului și după condamnarea lui Corneliu Codreanu?

Răspuns: Colaborarea Iorga-Călinescu nu s'a încheiat cu arestarea Căpitanului. Rolul lui principal d'abia acum începe. Trebuia creată în țară o atmosferă defavorabilă Mișcării, trebuia convinsă lumea de vinovăția lui Corneliu Codreanu. Evident, toate gazetele, mai cu voie, mai fără voie, au participat la campania de defăimare a Legiunii. Dar puțină lume credea în cceace apărea în gazete, dându-și seama că scriu din ordin și sub cenzură nu se poate cunoaște adevărul. Situația se schimba, calomnia putea să prindă, dacă venea o personalitate de talia lui Iorga să susțină și să răspândească acuzațiile ticluite în hrubele Palatului. Armand Călinescu nici nu-și putea dori un colaborator mai eficace în acțiunea de măsluire a opiniei publice.

Sarcina organelor de propagandă ale guvernului nu era ușoară: trebuia să se facă din alb, negru și din negru, alb; trebuiau puse la teasc feluritele activități ale Mișcării și stâlcite în așa măsură încât din ele să se desprindă capetele de acuzație de care regimul avea nevoie pentru trimiterea în judecată a lui Corneliu Codreanu. Nicolae Iorga s'a angajat la această treabă josnică cu o pasiune morbidă. Zi de zi apăreau în «Neamul Românesc» articole semnate de profesor cu cele mai infame și nedrepte atacuri împotriva Căpitanului. Zi de zi își muia profesorul pana în venin pentru a lovi într'un om care nu se putea apăra. Orice replică, orice încercare de a-i arăta răul ce-l face, îl înfuria și mai mult. Mi-aduc aminte de un legionar din Banat, Iosif Grama, student la București, ucis apoi la Miercurea-Ciuc, care, nemai putând suporta infamiile lui Iorga, i-a scris profesorului o scrisoare tare, în care îi demonstra propriile lui contradicții, fară a trece însă de marginele bunei cuviințe și ale respectului cuvenit autorității lui științifice. A doua zi după primirea scrisorii se și prezintă Iorga cu răspunsul în «Neamul Românesc», reluând cunoscutele acuzații contra Căpitanului și sfătuindu-l pe tânărul student să-și bage mințile în cap. Profesorul condamna în 1938 pe tinerii cari se inspiraseră din slova lui și continuau lupta începută de el în 1906.

Campania lui Nicolae Iorga depășea cadrul gazetăresc propriu

zis. El își asumase responsabilități politice. El aducea un aport substanțial la prigoana deslănțuită de regim. El intervenea în luptă de partea lui Carol, cu tot prestigiul său de mare savant, mare profesor și îndrumător al Neamului. Era firesc ca declarațiile lui să nu lase lumea indiferentă. Cercurile de unde își recruta Iorga auditorul, ofițeri, magistrați, profesori, preoți, învățători, începeau să se întrebe dacă în torentul de acuzații din «Neamul Românesc» nu era totuși ceva adevărat. Iorga nu putea determina un curent ostil Căpitanului. Popularitatea acestuia era prea mare ca să poată fi sdruncinată de pana lui Iorga. Prin campania lui de presă, a strecurat însă îndoieli în suflete, a provocat rezerve și temeri în lumea așa de bogat reprezentată la noi a oamenilor de treabă și a păturei mijlocii de intelectuali. A dat acuzațiilor nedrepte ale guvernului girul unei mari personalități. A autentificat în fața opiniei publice minciunile debitate de Armand Călinescu, la adăpostul cenzurii și a stării de asediu. Acei cari mai credeau în el, nu-și puteau imagina că Iorga, marele Iorga, apostolul Neamului și unul dintre făuritorii României Mari, să-și fi pierdut complet simțul răspunderii și că atacurile lui delirante n'aveau alt fundament decât o ură dementă.

Intrebare: Ce tendințe avea campania de presa deslănțuită și întreținută de guvern contra Legiunii? Ce obiective se urmăreau?

Răspuns: Străduința lui Armand Călinescu a fost să fixeze Legiunea pe poziția de infractoare a Statului. Resursele propagandistice ale regimului se cheltuiau în această direcție. Garda de Fier este o organizație subversivă care amenință securitatea internă și externă a țării. Nu mai este vorba de o luptă politică între partide, ci de o luptă între Stat și acei care atentează la legile lui fundamentale. E necesar regimul de dictatură pentru a lichida această primejdie. Cu infractorii Statului nu se tratează politic; se hotărește soarta lor de pe poziții de forță; se procedează sumar. Orice măsură este justificată în asemenea cazuri, chiar dacă s'ar viola ordinea legală și s'ar executa cu cea mai mare brutalitate. O brusc aracterul lor infamant, justificându-se prin rațiuni de Stat. Aceasta era doctrina politică a lui Armand Călinescu, la care a aderat cu trup și suflet și Nicolae Iorga.

Intrebare: Care-a fost atitudinea lui Nicolae Iorga după asasinarea lui Corneliu Codreanu? Şi-a dat seama cel puțin în acel mo-

ment unde îl duce tovărășia cu Lupeasca și Călinescu? A făcut vre un gest de desolidarizare de actele regimului, de reprobare a crimei?

Răspuns: Nicolae Iorga a continuat campania contra Legiunii cu aceeași ură și vehemență și după asasinarea Căpitanului. Nu s'a auzit din gura lui un cuvânt de protest nici dupăce, în Septembrie 1939, demența carlistă însângerase toată Țara. Sute de legionari asasinați! Chestiunea se rezolva simplu în capul lui Iorga, după rețeta lui Călinescu: Statul se apără contra infractorilor lui. Până în primăvara anului 1940, Iorga n'a slăbit atacurile.

VINOVATIA LUI MADGEARU

Intrebare: Puteți să ne spuneți ceva despre antecedentele politice ale lui Virgil Madgearu? Care-a fost cauza dușmăniei lui față de Mișcare?

Răspuns: Cazul lui Virgil Madgearu este ceva mai complicat. El a rămas în opoziție, alături de Maniu, în timpul dictaturii carliste, încât s'ar părea că împușcarea lui a fost o absurditate politică și umană. Dece a fost omorît Virgil Madgearu, s'au întrebat și mulți legionari?

Pentru a înțelege cum de-a ajuns Virgil Madgearu să aibă parte de sfârșitul tragic al lui Iorga, trebue să-i urmărim activitatea lui politică dinainte de instaurarea dictaturii regale. Virgil Madgearu fusese intim asociat la toate actele de prigonire ale Mișcării, începând din timpul guvernărilor țărăniste. La Congresul Studențesc dela Târgu-Mureș, din Aprilie 1936, s'a constituit o echipă pentru pedepsirea lui. După cum știți, aceste echipe s'au format exclusiv împotriva celor mai înverșunați dușmani ai Legiunii, cum erau Armand Călinescu sau Elena Lupescu.

Intrebare: Ce rost aveau aceste echipe?

Răspuns: Conducătorii de atunci ai studențimii luaseră această inițiativă pentru a apăra pe Căpitan de o eventuală încercare de asasinat. Misiunea acestor echipe nu era să execute persoanele vizate, ci să țină sub o permanentă amenințare pe dușmanii Mișcării, avertizându-i că dacă se întâmplă ceva Căpitanului, nici ei nu vor mai rămânea în viață. Dacă nu mă înșel, echipa destinată lui Virgil Madgearu s'a prezentat acestuia, i-a comunicat hotărîrea lor

și la ce se poate aștepta. Virgil Madgearu a uneltit fără încetare împotriva Legiunii atât în propriul său partid cât și la Palat. Dar fiind lipsit de curaj, a preferat să stea în umbră, ferindu-se de angajamente periculoase. Lui îi convenea ca Mișcarea să fie nimicită, dar lăsa riscurile întreprinderii pe seama altora.

Intrebare: Madgearu nu era un apucat ca Iorga și nici un ambițios de categoria lui Călinescu, hotărît să treacă peste mormane de cadavre pentru a atinge treapta supremă a puterii. Era un om echilibrat. Ce motive l-au determinat să arate Mișcării o dușmănie ireductibilă?

Răspuns: Vezi, când cineva te dușmănește, intervin de obiceiu mai mulți factori în crerea acestei stări sufletești. In varietatea de cauze cari dau naștere dușmăniei, trebue să descoperi însă resortul ei ultim. Madgearu fără îndoială că detesta concepția politică a Mișcării și voia ca partidul lui să ajungă la putere. Deci, tot atâtea motive ca să fie împotriva noastră. Dar ceeace l-a împins să intre în conspirația dela Palat și să ne poarte o dușmănie ireductibilă, a fost ceva mult mai grav: Madgearu nu avea nimic comun cu Țara noastră, cu poporul românesc. Nu mă refer la originea lui, ci la atitudinea lui intimă față de România. El era agentul unor forțe streine și opera în cadrul politicei românești conform intereselor acestor forțe. Era omul lui Ausnit și al capitalului financiar internațional. Misiunea lui Virgil Madgearu era de-a pune întreaga economie românească sub controlul finanței internaționale. Și cum atunci, ca și acum, marea finanță internațională lucra în înțelegere secretă cu bolșevismul, Madgearu a primit și o altă misiune din partea acelorași forțe: să agraveze la maximum condiția economică a țăranului, pentru a-l face accesibil propagandei comuniste. Politica lui Virgil Madgearu față de țăran a constat în a-i deprecia produsele și a-l lăsa jefuit de bănci. Este ciudat cum Maniu și Mihalache, veniți la putere în numele țărănimii, au făcut o politică diametral opusă intereselor acestei pături. In mod logic, prima lor măsură ar fi fost să procure bani ieftini țăranilor, prin mijlocirea unui Credit Agricol, scăpându-i din ghiarele cămătarilor. Incredințând politica economică a guvernului lui Virgil Madgearu, Maniu și Mihalache au înlănțuit pe țăran economicește și au lichidat revoluția țărănistă.

Intrebare: Cum vă explicați că Virgil Madgearu, mandatar al unor forțe internaționale, n'a participat la dictatura Regelui Ca-

rol, controlată de aceleași forțe? Dacă nu mă înșel, Virgil Madgearu a fost chiar o victimă a regimului, a fost un timp oarecare chiar internat în lagăr de Armand Călinescu?

Răspuns: Îi venea greu lui Virgil Madgearu, secretarul general al partidului- national-țărănesc, să între în guvernul prezidat de Armand Călinescu. Era o chestie de ierarhie politică. Guvernul acestuia-și sub Patriarhul Miron tot el conducea -era format din figurile de mâna a doua ale partidelor. Erau «tinerii» grăbiți să facă carieră și cari, în dorința lor de parvenire, se isbeau de garnitura oamenilor politici mai în vârstă. In cercurile bucureștene, guvernul dictaturii era numit guvernul valeților din partide.

Apoi mai este ceva. Şi rechinii se sfâșie între ei. Neavând nicio morală politică, neposedând decât instinctele de pradă, nici forțele secrete ale comunismului mondial nu isbutesc întotdeauna să-i pună de acord. Ştiți că Aușnit căzuse în disgrația Regelui Carol, fusese condamnat și stetea în închisoare când am venit noi la putere. Din această întâmplare ar fi absurd să se tragă concluzia că Regele Carol se emancipase de sub influența finanței internaționale. Căderea lui Aușnit a avut repercursiuni și asupra poziției lui Virgil Madgearu. Niște declarații imprudente ale acestuia l-au determinat pe Călinescu să-l trimită să-și facă vacanța la Mănăstirea Bistrița.

Intrebare: Rămânând în opoziție, Virgil Madgearu n'a slăbit poziția Regelui?

Răspuns: Dimpotrivă, a întărit-o, și iată cum. Maniu nu putea fi convins să sprijinească regimul de dictatură a lui Carol. Maximum ce se putea obține dela Maniu era să nu facă front comun cu Codreanu în lupta contra regimului. S'a văzut în alegerile din 1937 la ce rezultate duce acțiunea comună a celor două partide. Urnele fiind bine păzite, partidul liberal, agreat de Palat, a căzut în alegeri. Dacă această înțelegere ar fi continuat, dictatura nu s'ar fi putut menține și politica Regelui era compromisă. Deaceea trebuia împiedecată cu orice preț continuarea alianței țărăniștolegionare.

Se cunoștea ascendentul lui Madgearu asupra lui Maniu. Prin Madgearu, mai mult decât prin alți consilieri politici, a lucrat oculta Palatului la neutralizarea lui Maniu, înduplecându-l să se separe de Codreanu și să ducă lupta contra dictaturii carliste pe propria lui socoteală. Madgearu îndeplinea un rol mult mai util

pentru interesele uzurpatorilor în postura de opozant al regimului şi de confident al lui Maniu, decât dacă ar fi dezertat odată cu gruşul trupelor Frontului Popular, Ghelmegeanu, Petre Andrei, Ralea, Gusti, Armand Călinescu, Gafencu, etc. Madgearu supraveghea politica lui Maniu din încredinţarea aceloraşi forţe cari controlau şi politica lui Carol.

Intrebare: Maniu, cred, n'a consimţit să se separe de Codreanu, decât după ce consilierii lui i-au servit argumente de oarecare greutate?

Răspuns: In privinţa aceasta vă pot da informaţii sigure. Ei i-au vorbit de necesitatea din punct de vedere extern a menţinerii unei rezerve democratice necompromise în luptele actuale. Ori, o continuare a alianţei cu Garda de Fier ar dăuna partidului în străinătate. Apoi, pe plan intern, partidul naţional-ţărănesc n'ar avea decât de profitat dintr'o ciocnire între Rege şi Codreanu. Distrugându-se reciproc cele două forţe, partidul naţional-ţărănesc va deveni cea mai puternică formaţie politică a ţării. In ziua când va dispărea Codreanu, oiţele legionare, rămase fără păstor, se vor îndrepta spre ţarcul naţional-ţărănist. Maniu a acceptat strategia recomandată de biroul său politic, fără să-şi dea seama că face jocul Palatului. Camarila practicase cunoscuta tactică a diviziunii forţelor naţionale. Intâiu trebuia eliminat adversarul cel mai periculos, Codreanu. Cât priveşte pe ţărănişti, ei puteau fi ţinuţi în şah prin mijloace mult mai simple.

Intrebare: Nu credeţi că a greşit Maniu când a acceptat sfatul lui Madgearu?

Răspuns: Maniu a confundat în acel moment Statul cu puterea. Privind problema relaţiilor dintre el şi Mişcare exclusiv prin prisma puterii, al aspiraţiei oricărui partid de a ajunge la putere, evident că îşi putea permite să speculeze asupra resultatului luptei dintre cele două forţe. Cum însă în acel moment nu era vorba de putere, ci de Stat, de fundamentele lui, de cadrul de convieţuire al tuturor partidelor, natural că datoria lui ar fi fost să stea alături de Căpitan până ce ordinea constituţională ar fi fost restabilită. El a gândit problema ca şef de partid şi n'a fost capabil să o vadă ca om de Stat. Distrugându-se ordinea legală, bună, rea, cum era, natural că drumul era deschis tuturor aventurilor şi loviturilor de forţă. Aceasta n'a înţeles Maniu. N'a înţeles că Statul în acel mo-

ment încăpuse pe mâna unor elemente streine de neam și că datoria lui era să lupte pentru recucerirea Statului.

Intrebare: Virgil Madgearu a continuat să instige contra Mișcării și sub dictatura carlistă?

Răspuns: In ce privește planul de nimicire al Mișcării Legionare vederile lui au coincis perfect cu ale regimului. In tot cursul dictaturii a făcut tot ce i-a stat în putință ca să atâțe pe guvernanți contra Mișcării. Una din numeroassele lui intervenții pentru distrugerea Legiunii a fost consemnată și de Petrescu-Comnen în lucrarea lui «Preludi del Grande Drama». La pagina 253 citim următoarele:

«Domnul Virgil Madgearu a venit la mine în acea zi (10 Octombrie 1938) pentru a mă informa că Legația germană importă, cu ajutorul valizei diplomatice, pistoale automate, cari apoi erau distribuite la așa zisele «Gărzi de Fier». Informația era pe deantregul scornită. Mișcarea Legionară n'a primit nici atunci şi nici într'o altă împrejurare arme dela Nemți. Dar Madgearu nu se gândea să servească guvernului o informație corectă. Omul lui Ausnit urmărea să se producă în relațiile dintre regim și Mișcare situații irremediabile.

DUPĂ BIRUINŢA LEGIONARĂ. SANCŢIONAREA VINOVAŢILOR

Intrebare: Dacă Iorga este unul dintre principalii responsabili de asasinarea lui Corneliu Codreanu, dacă locul lui era alături de Bengliu, Argeșianu, Gabriel Marinescu, dece n'a fost arestat odată cu aceștia și încarcerat la Jilava?

Răspuns: Absența lui Nicolae Iorga de pe lista celor puși sub urmărire nu se datorește uitării. Noi ne-am făurit o anumită concepție despre pedepsirea celor vinovați și, din perspectiva ei, Iorga beneficia de un alt statut.

Intrebare: Ați putea să ne spuneți cum a văzut Mișcarea problema sancționării celor vinovați?

Răspuns: După alungarea Regelui Carol depe tron, în fața noastră se deschideau două drumuri: întâiul, de a lăsa pe legionari să se răzbune în voia lor, în primele zile după victorie. E un fenomen oarecum normal. Răspunderea nu cade asupra acelora cari, sfărâmând lanțurile silnicei, se năpustesc asupra prigoni-

torilor lor, astâmpărându-și revolta cu sângele lor, ci asupra tiranilor cari împing oamenii la desperare. Apucând acest drum, adică lăsând revoluția să-și urmeze cursul ei normal, mii de oameni, ar fi plătit cu viața apartenența la regimul carlist. Ar fi căzut desigur și mulți oameni nevinovați, s'ar fi produs și multe răsbunări personale, excese inevitabile când triumfează o revoluție.

Această baie de sânge, această reacție justificată pe planul mare al istoriei, mi-a repugnat profund și din primul moment. Deși de nenumărate ori în cursul luptei contra regimului carlist, când atâția prieteni și camarazi erau sugrumați în beciurile poliției sau arși de vii în crematoriu, jurasem să fiu fără cruțare în ziua biruinții, era ceva care mă reținea și acest sentiment îl citeam în ochii tuturor acelora cari mă înconjurau în acel moment. Era linia creștină a Mișcării noastre. Imi spuneam că am scădea din măreția sacrificiilor noastre dacă am căuta o compensație a pierderilor suferite pe această cale. Unui român îi vine greu să verse sângele fratelui său și al oricărui om în genere. Nu suntem un popor de oameni sângeroși. Gândiți-vă că în Transilvania, în 1918, după 1000 de ani de robie, Ungurii n'au avut nimic de suferit în vâltoarea vremurilor de atunci. E o trăsătură caracteristică și de rară noblețe a poporului român.

Intrebare: Bine, dar Regele Carol n'a avut scrupule de acest gen. Legionarii au fost masacrați ca vitele la abator. Orice agent de poliție sau jandarm putea să-i ucidă, fără sa se teamă de urmări. Multă lume a rămas surprinsă că după 20 de ani de umilințe, nedreptăți și chinuri, după masacrele din anii 1938-1939, legionarii se poartă atât de blând cu brutele cari au ucis floarea unei generații.

Răspuns: Exemplu ce mi-l dai nu este concludent. Regimul carlist nu era un regim românesc. Reprezenta un stat uzurpat de streini prin fraudă și violență. Cum îți închipui că niști conducători în sufletul cărora mai vibrează o frântură de sentiment național n'au altceva mai bun de făcut decât să nimicească viitorul unui neam? Regimul carlist, în esența lui intimă, era angrenat în conspirația comunismului mondial. Era o guvernare de tip front popular, care, pentru a se camufla, adoptase embleme și slogane fasciste.

Asasinarea Căpitanului s'a săvârșit pe baza unui plan, al cărui epicentru se găsea în afară de hotarele țării. Garda de Fier repre-

zenta un obstacol în calea comunizării României și a întregei Europe răsăritene și această rezistență trebuia înlăturată. Regele Carol, Călinescu și toată grupa care îl secundau, erau încadrați, într'un sistem conspirativ de proporții europene.

Odată cu venirea Regelui Carol pe tron, partidele scăpaseră puterea din mâini și deveniseră simple piese de manevră în jocul forțelor internaționale. Ele au fost înlăturate în 1938 pentrucă nu s'au dovedit destul de «energice» în combaterea «extremismului de dreapta». Maniu refuza puterea cu acest preț, iar liberalii, după lecția primită în 1933, nu mai erau dispuși să reînceapă lupta cu Garda de Fier. Ultima încercare a Regelui, aceea de a împinge pe Goga să tragă în legionari, eșuase deasemenea. Cu partidele, Mișcarea mai putea ajunge la un acord, la o acomodare. Fapt dovedit de înțelegerea Maniu-Codreanu din 1937 și de acordul de ultima oră Goga-Codreanu, care a speriat camarila și a provocat concedierea imediată a lui Goga. Aceasta trebuia evitat. Atunci a sunat ceasul lui Armand Călinescu.

Intrebare: Vreau să vă mai pun și o altă întrebare în legătură cu această chestiune. In toate revoluțiile din istoria modernă și contemporană, reprezentanții vechiului regim au fost exterminați fără milă: revoluția franceză, revoluția rusească, recenta revoluție din Cuba, apoi războaiele de partizani din Franța, Italia, Polonia, Rusia, cari au multe aspecte comune cu revoluția. Revoluția legionară, dacă s'ar fi manifestat la fel, n'ar fi făcut excepție dela concepția de luptă revoluționară, caracteristică epocei noastre. In Revoluția Franceză au căzut mii de capete și astăzi este glorificată pe întreg pământul ca «Marea Revoluție Franceză». Cu același entuziasm se vorbește de «Marea Revoluție Rusă», deși s'au întâmplat în cursul ei orori unice în istoria lumii. Revoluțiile precedente și întreaga atmosferă revoluționară a epocei nastre n'au avut nicio influență asupra concepției revoluționare a Legiunii?

Răspuns: In toate cazurile la cari vă referiți, nu s'a produs numai o răbufnire populară, o debordare de mase în viața publică. In Revoluția Franceză, ca și în Revoluția Rusească, a existat un plan, o intenție de a extermina o întreagă clasă politică și socială. Poporul, fără îndoială, a avut partea lui de răsbunări și excese în aceste revoluții, în războaiele de partizani, dar lichidarea sistematică a vechei clase conducătoare n'a mai fost opera lui. Această întreprindere s'a săvârșit conform unei decizii anterior luate de

un grup de conducători ai revoluției. Poporul ce face? Năvălește ca o apă de munte care prăpădește totul în calea ei și apoi tot atât de repede se retrage în albie. Când însă execuțiile nu se mai opresc, când iau un caracter sistematic, atunci nu mai avem dea face cu o revoluție de tip clasic, nu mai e o ridicare de mase, ci o prelungire artificială a climatului revoluționar, întreținută în mod conștient și voit de un grup de conducători ai ei. Observați cum s'a desfășurat revoluția cubană în Zilele noastre.

Trebue să facem așadar deosebire între o isbucnire de mase, cum a fost revoluția lui Horia, cu cruzimile ei inerente, și o revoluție dirijată, condusă de un mănunchiu de oameri cari urmăresc ceva mai mult decât răsturnarea vechei ordine: distrugerea tuturor acelora cari au întrupat și reprezentat vechea ordine.

In România, în Septembrie 1940, s'ar fi putut produce o reacție populară puternică, dacă revoluția nu ar fi fost captată și indiguită, dar la noi n'a existat un plan, o intenție de a lichida vechea clasă conducătoare, după metoda revoluției franceze, a revoluțiilor comuniste în genere, după metoda aplicată nouă de dictatura carlistă. Pentru noi, revoluție nu înseamnă distrugerea unei clase, ci instaurarea unei noi ordine, în cadrul căreia ar fi putut servi și reprezentanții vechei clase conducătoare, ceeace este cu totul altceva. Aceasta este deosebirea între o revoluție națională și o revoluție internațională. Forțele revoluționare internaționale nu se interesează de pierderile suferite de o națiune într'o revoluție. Dimpotrivă, cu cât aceste pierderi sunt mai mari, mai sângeroase, cu atâta scopurile revoluției internaționale sunt mai bine servite. Tocmai naționalismul nostru, tocmai grija de viitorul națiunii, ne împiedeca să ne lăsăm călăuziți exclusiv de sentimentul răsbunării sau să procedăm la o lichidare sistematică a foștilor adversari, după modelul oferit de «marile» revoluții sau de regimul carlist.

Intrebare: Impiedecând revoluția să se desfășoare conform impulsurilor ei naturale, cum v'ați gândit atunci să rezolvați chestiunea sancțiunilor?

Răspuns: Lăsând întreaga chestiune pe mâna justiției. Noi am optat pentru justiție, pentru calea legală. Manifestații uriașe, strigăte de bucurie, cântece, aclamații, dar toate într'o perfectă ordine. Niciun legionar n'a ridicat mâna împotriva vreunui om al fostului regim. Cea mai mare biruință a fost aceea repurtată asupra noastră înșine. A fost o biruință luminoasă, o biruință a spi-

ritului. Abia ieșiți din închisori, cu răni încă deschise, trupești și sufletești, cu goluri înspăimântătoare în mijlocul nostru, am refuzat să ne facem singuri dreptate.

Intrebare: Ce criteriu ați adoptat pentru stabilirea responsabilităților? Dintre reprezentanții fostului regim, ce persoane au fost alese pentru a fi trimise în fața justiției?

Răspuns: Intocmirea tabloului cu vinovați nu era o treabă ușoară. Dacă toți cei cari au contribuit într'un mod oarecare la asasinarea Căpitanului și a celorlalți legionari ar fi fost ridicați, fără nicio alegere, atunci lista grosso modo s'ar fi ridicat la câteva mii de persoane. In acest caz ar fi trebuit să cuprindă nu numai pe autorii direcți ai crimelor, ci și pe toți complicii lor mari și mici, pe toți cei cari au instigat la crimă, au patronat asasinatele bandelor carliste, au ajutat la instalarea regimului și au constituit cadrul lui de conducere.

Adoptând acest criteriu, ne-am fi creat probleme grave. Nu era vinovat Patriarhul Miron de asasinarea Căpitanului? N'a fost el Președintele Consiliului de Miniștri care a ordonat uciderea lui Corneliu Codreanu? In manifestul semnat de Vasile Christescu și Preotul Dumitrescu-Borșa, după asasinarea Căpitanului, Patriarhul Miron era indicat printre autorii crimei alături de Regele Carol și Armand Călinescu. Să presupunem că în toamna anului 1940 ar mai fi trăit Patriarhul. Puteam noi să-l arestăm și să-l târîm în fața justiției, cu tot răul imens ce-l făcuse Legiunii și Țării? Puteam să aducem Bisericii strămoșești această ofensă, să sdruncinăm credința poporului, arătându-i că acel ce se afla în fruntea Ei era o Caiafă? Patriarhul Nicodem n'a fost mai bun. La înmormântarea lui Armand Călinescu a ținut o cuvântare în care a încercat să justifice din punct de vedere al doctrinei creștine masacrarea a trei sute de legionari nevinovați. Impresia lăsată de această cuvântare a fost oribilă în toată țara. Totuși, în timpul guvernării noastre n'a fost supărat cu nimic Patriarhul Nicodem, nu s'a exercitat vreo presiune asupra lui ca să părăsească scaunul patriarhal, procedeu întrebuințat mai înainte în România. Nu-l agream, dar nu ne puteam amesteca în afacerile Bisericii, tocmai din respect și veneratie pentru instituție.

Intrebare: Generalul Antonescu nu se afla într'o situație asemănătoare?

Răspuns: Generalul Antonescu a jucat un rol decisiv la ins-

taurarea dictaturii carliste. El a fost ministru al Apărării Naționale în cabinetul uzurpatorilor și și-a luat angajamentul să garanteze de fidelitatea armatei în timpul loviturii de stat. L-a amenințat pe Corneliu Codreanu cu represalii dacă va dispune să se să organizeze manifestații de protest contra noii Constituții și a patronat faimosul plebiscit pentru aprobarea ei, dând ordin prefecților militari să scoată 100% din urne. In timpul când am fost împreună, vorbindu-mi de această perioadă, Antonescu spunea că Regele l-a tras pe sfoară. Adevărul este că Antonescu îl incomoda pe Rege, pentrucă Generalul însuși era aspirant la dictatură. Regele, dupăce l-a utilizat în momentul loviturii de stat, l-a concediat.

Intrebare: Cum s'a comportat opoziția în această perioadă?

Răspuns: Nu numai că nu s'a auzit din rândurile partidelor de opoziție un glas de apărare al Căpitanului, în afară de depoziția lui Maniu la proces, dar nu s'a ridicat nimeni, care să condamne practicile criminale de guvernare introduse sub dictatura carlistă. Se petreceau în țară lucruri îngrozitoare. Existau lagăre de concentrare, se aplicau deținuților torturi bestiale și se ucideau oamenii fără judecată. In fața acestui val de crime, oamenii politici neînregimentați în dictatură păstrau o muțenie semnificativă. Se prefăceau că nu știu nimic sau că chestiunea nu-i privește, că răspunderea cade asupra Regelui. Ei ședeau deoparte, dar în sinea lor se bucurau de încăierarea dintre legionari și Rege, sperând să câștige ei partida la urmă, prin anihilarea reciprocă a celor două forțe.

După asasinarea Căpitanului, Dinu Brătianu, șeful bătrânilor liberali, a înaintat Regelui un memoriu, în care declara că «el nu aprobă uciderea lui Corneliu Codreanu, dar din punct de vedere al rațiunii de Stat este justificată». La ce fel de Stat se referea Dinu Brătianu? La Statul care se conducea din alcovul Elenei Lupescu sau la Statul explotator al partidului liberal? In nici un caz un Stat de structură națională, un Stat aflat în slujba poporului român, n'ar fi avut interes să piară Corneliu Codreanu. A fost sau nu vinovat Dinu Brătianu? In mod direct, nu; juridic nu i se poate imputa nimic, dar prin pasivitatea lui în fața crimei, prin politica lui de tăcere, prin declarațiile lui echivoce, încuraja regimul să-și desfășoare potențialul lui destructiv. Același lucru se poate spune despre opoziția național-țărănistă. Din rândurile ei nu s'a auzit un glas de protest care să alarmeze țara. Maniu, în

care Corneliu Codreanu își pusese cele mai mari speranțe, se retrăsese la Bădăcin, nu deranja regimul nici măcar cu un manifest și asta numea el opoziție contra Regelui Carol. Partidele n'au făcut nimic sau aproape nimic pentru a stăvili valul de crime. Dealtminteri, fără consimțământul tacit al partidelor, Regele Carol n'ar fi putut implanta dictatura în România.

Intrebare: Incontestabil era greu de arestat și trimis în judecată personalități politice cari s'au menținut în afară de regim, chiar dacă pe sub ascuns au aținat la săvârșirea asasinatelor sau le-au acoperit cu tăcerea lor. Dar în lotul celor închiși la Jilava, în afară de Victor Iamandi, nu figurează niciun alt ministru dintre numeroșii demnitari ai regimului carlist. Cum se explică această omisiune?

Răspuns: N'ar fi fost nimeni surprins dacă formațiunile cari au fost la putere în perioada 1938-1939 ar fi fost în bloc trase la răspundere, adică guvernele ca atare să fie puse sub acuzație. Membrii guvernului sunt solidar responsabili de actele guvernului, chiar dacă, luați individual, nu sunt ei executorii acestei politici.

Intrebare: Dece nu s'a aplicat acest principiu?

Răspuns: In primul rând, tot dintr'o grije de a nu face acte de nedreptate. Au aparținut guvernărilor carliste oameni cari realmente habar n'aveau ce se întâmplă, cari erau ținuți într'o ignoranță totală și cari, dacă ar fi fost consultați, desigur că s'ar fi opus acestor măsuri. Să luăm guvernul constituit în Februarie 1939, sub președinția lui Armand Călinescu. La Culte și Arte găsim pe Zigre, la Agricultură pe Cornățeanu, la Economia Națională pe Bujoiu, la Minorități pe Silviu Dragomir, la Inventar pe Traian Pop, oameni cari n'aveau nicio participare la puterea efectivă a Statului. Dealtfel și Consiliile de Miniștri erau practic scoase din funcțiune. Hotărîrile se luau de camarilă și se retransmiteau prin Rege direct miniștrilor de resort. Regele întocmise un orar săptămânal de lucru cu miniștrii și nicio decizie nu se lua fără aprobarea lui. Vina celor de mai sus este că dupăce au aflat de lanțul de crime săvârșite de jandarmerie, poliție și siguranță, n'au avut atâta demnitate ca să plece din guvern, refuzând să împartă răspunderea guvernării cu autorii asasinatelor. In echipele de guvernare cari s'au perindat în timpul dictaturii carliste erau două categorii de indivizi: unii aleși printre dușmanii implacabili ai Mișcării, cu care se putea întreprinde orice, și alții, grupul cel mai

numeros, care constituia doar fațada dictaturii, aducând ca aport regimului numele și prestigiul lor. Aceștia, ispitiți de fotoliile ministeriale, s'au învoit să stea pe aceeași bancă cu grupul asasinilor, deși nu erau direct responsabili de deslănțuirea prigoanei. Ar trebuit să întroducem apoi și o altă discriminare. Au existat personagii în guvern și în afară de guvern cari, deși aprigi dușmani ai Legiunii, au contribuit la acțiunea de destindere dintre Rege și Mișcare, începută pe la sfârșitul lui 1939. Mă refer la Tătărescu, Ghelmegeanu și alții. Nu vreau să discut motivele lor. Fără îndoială, se modificase climatul internațional. Cert este că acești oameni au inaugurat era destinderii. Ei bine, era greu, cel puțin în concepția noastră, să bagi la închisoare pe acei cari au scos pe legionari din închisoare. Pentru comuniști, nu există astfel de probleme; pentru noi reprezenta un handicap moral imposibil de trecut.

Intrebare: Atunci dupăce v'ați orientat la întocmirea listelor cu cei ce urmau să fie arestați și dați în judecată?

Răspuns: Regimul carlist, ca orice regim de dictatură, poseda o infrastructură. Din tot aparatul de Stat și din toata lumea politică, Armand Călinescu selecționase o echipă de devotați cu care opera contra legionarilor și contra tuturor acelora cari se opuneau dictaturii. Puterile Statului fuseseră smulse din mâinile organelor legitime ale Țării și predate acestei echipe de gangsteri, condusă de Armand Călinescu și patronată de Rege. Această rețea de asasini avea ramificații în justiție, în armată, în poliție, în jandarmerie și în întreg aparatul de Stat. Aceștia reprezentau cum se spunea pe atunci, «permanențele Statului», în realitate era NKVD-ul regimului, care n'avea de dat socoteală decât centrului conspirativ dela Palat. Acest grup era foarte redus, nu trecea de o sută de oameni, dar după indicațiile lor decidea camarila. Tătărescu putea deveni ministru sau putea fi concediat, structura de bază nu se schimba. Acest grup restrâns de oameni erau animatorii regimului și executanții tuturor crimelor. Indivizii ce formau grupul erau legați între ei exclusiv prin setea de putere și de beneficii materiale. Despre Gabriel Marinescu se spunea că strânsese o avere de câteva sute de milioane de lei din jaf și crimă. Politica propriu zisă era de resortul Regelui, a lui Urdăreanu, Elena Lupescu, Armand Călinescu și alți câțiva.

Noi am circumscris responsabilitățile la acest grup de bază al dictaturii carliste. N'am cerut nici capul partidelor, am scos din

cauză și pe acei cari au dat girul politic dictaturii, cum au fost Vaida și ceilalți consilieri regali, și am avut generositatea ca să nu implicăm în bloc pe toți acei cari au servit ca miniștri sub Carol. Am cerut ca să fie trimis în judecată exclusiv acest grup restrâns de criminali notorii, Bengliu, Gherovici, Argeșeanu, Macoveanu, Dinulescu etc. In linii mari tendința noastra a fost de-a cruța cadrul politic al țării. Partidele au fost amestecate în dictatura carlistă în grade și forme diferite. Noi am întreprins o operatie inversă, de desprindere a lor de responsabilitățile regimului anterior.

Intrebare: Prin această atitudine extrem de conciliantă, nu se prejudiciau interesele noului regim?

Răspuns: Interesele politice ale Mișcării concordau cu această atitudine. Dela începutul guvernării noastre eram decișI să procedăm la legalizarea revoluției legionare. Voiam să se țină cât mai curând alegeri libere, cu participarea tuturor partidelor, și să se restabilească ordinea constituțională. Ori, dacă nu se hotăra mai întâiu în mod tranșant și definitiv cine va fi deferit justiției, nu puteau fi invitate partidele la luptă dreaptă în arena electorală. Separând pe marii vinovați de acei cari participaseră numai periferic la dictatură, contribuiam în mod decisiv la normalizarea situației interne. Noul regim trebuia să facă lumină în acest punct cât mai repede, pentru ca să știe oamenii de ce să se țină. Dacă personalul politic al țării era ținut sub o permanentă amenințare, consecințele erau mult mai grave decât dacă unii sau altii din ei ar fi fost chemați din capul locului să dea socoteală jutiției. Vinovățiile erau împletite; a fost o complicitate și o lașitate generală. Noi căutam să despletim firele și să restrângem vinovățiile la acele elemente cari s'au identificat cu regimul.

Insfârșit, trebue să adaug un motiv de ordin național, care a cântărit greu în formarea acestei opinii. Preluasem o moștenire dezastruoasă: haos intern și granițele ciuntite pe toate părțile. Trebuia făcut un efort supra-omenesc pentru refacerea țării. Necesitatea de a salva Statul trecea pe primul plan, impunându-ne să trecem repede și cu mininum de sânge vărsat peste capitolul răspunderilor. Aveam Rusia Sovietică în coastă, aveam o Germanie care nu-și ascundea intențiile de a ne acapara economicește, substituindu-se elementului evreesc, exista problema refugiaților și atâtea altele cari ne copleșiau.

Intrebare: Nu ne-ați spus încă nimica de Iorga. El aparținea, cum ați declarat, marilor vinovați. Cum de n'a fost ridicat din pri. ma zi și depus la Jilava?

Răspuns: Din expunerea de mai sus puteți trage concluzii lă. muritoare și asupra cazului Iorga. Dar, în afară de aceste consi. derații, cu Iorga se punea o problemă aparte. Iorga... era Iorga. Arestarea lui ar fi făcut mai mare vâlvă în țară decăt a tuturor celorlalți oameni politici la un loc. Lumea nu cunoștea îndeajuns ce-a făcut Iorga, la ce crime îngrozitoare a fost părtaș. Păstra încă o imagine idilică a profesorului. Dela plecarea lui dela putere, tre. cuse zece ani și mizerabila lui guvernare începuse să se uite. Inainte de a-l aresta, ar fi trebuit organizată contra lui o campanie de presă de câteva luni, pentru a-i desgropa trecutul politic plin de păcate și a-i smulge masca onorabilității. Dintre marii vinovați numai doi au fost lăsați deoparte, Iorga și Argetoianu, acesta din urmă din cauza vârstei înaintate.

GENERALUL ANTONESCU ŞI PROBLEMA SANCŢIUNILOR

Intrebare: Generalul Antonescu a fost de acord cu punctul Dvoastră de vedere?

Răspuns: Generalul Antonescu a fost surprins de moderația cererilor noastre. El ar fi mers la arestări mult mai numeroase. El voia să implice în proces și o parte din cadrul politic al dicta. turii. Mă refer la atitudinea lui în această chestiune în primele două luni de regim național-legionar. Antonescu de atunci era altul decât Antonescu de mai târziu. Era furios până la isterie contra foștilor demnitari carliști. Antonescu era uu om răsbună. tor. In vara anului 1940 fusese internat la Mănăstirea Bistrița și eliberat cu trei zile înainte de isbucnirea revoluției legionare. Când a ajuns conducător al Statului, fierbea de mânie contra tuturor ace. lora pe cari îi considera responsabili de prigonirea lui. Unul din primele lui acte de guvernare, dupăce a primit puteri depline, în dimineața de 5 Setepmbrie 1940, a fost să ordone arestarea lui Moruzoff și Nicki Ştefănescu. Mi-aduc aminte că întorcându-se în Capitală dela solemnitatea reînhumării în cimitirul dela Pre. deal a celor 46 legionari asasinați la Miercurea-Ciuc, a avut o ex.

plozie de revoltă. «Am să pedepsesc bestiile cari au ucis atâția tineri de o să mă pomenească istoria.»

In această primă fază deci, noi n'am avut nevoie să-l împingem pe Antonescu la măsuri contra uneltelor regimului carlist. El era mult mai pornit decât noi. Hotărîrie lui erau alimentate de propriile lui suferințe. Fusese el însuși ofensat, bruscat, lovit de cei ce au asasinat și pe camarazii noștri. Rolul meu, la început, a fost mai degrabă să-l temperez. Primele liste de deținеri au fost întocmite de General, Mihai Antonescu și Rioșeanu. Pe ele figurau Tătărescu, Ghelmegeanu și alți oameni politici cari au servit sub dictatură. O parte din aceste liste au și fost publicate și s'a hotărît, ca o primă măsură, să se aplice domiciliu forțat acestor persoane. Cu mare greutate l-am convins pe General să renunțe la cei de mai sus. Dupăce s'a potolit, m'am îngrijit personal ca să se ridice gărzile de pază dela domiciliul acestora, formate din jandarmi și legionari. Când a fost numit Prefect al Poliției Capitalei Colonelul Zăvoianu, Generalul i-a dat dispoziții acestuia să aresteze pe vinovați și să-i transporte la Jilava și, pentru a împiedeca evadările, să dubleze gărzile militare cu gărzi legionare. Dealtminteri tot el mi-a cerut, îndată după abdicarea lui Carol, să înființez în toată țara și cu cea mai mare urgență o poliție legionară, ca auxiliară a poliției de Stat, deoarece în poliția moștenită dela Carol nu se putea avea nicio încredere. Vedea în poliția legionară o garanție pentru propria lui persoană și pentru securitatea regimului.

Intrebare: Care-a fost acordul final dintre Antonescu și Dvoastră în problema sancțiunilor?

Răspuns: Ne limităm la principalii vinovați. Pe cei implicați în execuția legionarilor i-am împărțit în trei categorii:

— prefecți militari, generali și coloneli, scoși completamente din cauză. Aceștia vor reveni în armată și cariera lor nu va avea de suferit. Singurul lucru ce i-am cerut Generalului a fost că pe aceștia să nu-i întrebuințeze în posturi de mare incredere.

— șefii de legiuni de jandarmi, maiori și colonei, comisarii de poliție, jandarmii și agenții cari au executat ordinele din servilism sau inconștiență, fără însă a săvârșit cruzimi sau a fi depus zel în urmărirea legionarilor, nu vor suferi decât sancțiuni administrative, adică vor fi îndepărtați din corpul jandarmeresc sau din poliție.

— lotul marilor vinovați, indiferent din ce sector al Statului pro-

veneau, armată, poliție, jandarmerie, justiție civilă sau militară, organizații politice, etc., vor fi arestați și deferiți justiției.

In total, numărul celor din ultima categorie se ridica la aproximativ o sută, în timp ce numărul celor cari au participat efectiv la exccuții era de cca 500. Compară Dta acum acest număr cu pierderile suferite de noi. Legionarii asasinați în timpul dictaturii carliste se apropie de 300 și nu legionari luați la întâmplare, ci elita generației noastre. Nici nu ne-am lăsat târîți de pornirea spre răsbunare și nici n'am căutat o compensație a pierderilor noastre pe baza principiului «ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte».

Repet că această concepție despre pedepsire—circumscrierea numărului vinovaților la cea mai concentrată expresie posibilă—ne aparține cu titlul exclusiv. Generalul Antonescu n'ar fi avut nimic de obiectat—considera oarecum normal—dacă am fi adoptat un criteriu mai larg la întocmirea listelor cu persoanele destinate să fie puse la dispoziția justiției.

Intrebare: Ce procedură s'a fixat pentru urmărirea vinovaților?

Răspuns: Generalul Antonescu a înființat în 23 septembrie 1940 o Comisiune Specială de Anchetă Criminală, având ca președinte pe Eugeniu Bănescu, Consilier la Curtea de Casație. Această Comisie interoga, emitea mandate de arestare și întocmea dosarul acuzaților. Avea rolul judecătorului de instrucție.

Intrebare: Ce instanță era prevăzută să judece pe cei triați de Comisiunea de Anchetă Criminală?

Răspuns: Această chestiune nu fusese lămurită în primele mele discuții cu Antonescu. Eu am cerut, conformându-mă programului Legiunii, un Tribunal Excepțional. Vorbind de «opera de pedepsire legală» Căpitanul spune în Cărticica Şefului de Cuib, punctul 84, că «a doua zi după victoria legionară se va constitui Tribunalul Excepțional» în fața căruia vor fi chemați toți jefuitorii banului public și «toți cei ce călcând legile fundamentale ale țării au persecutat, au închis, au lovit în legionari sau în familiile lor». în Cărticica Şefului de Cuib?

Intrebare: Ați cerut Tribunal Excepțional pentrucă era indicat

Răspuns: Nu numai pentru asta, ci și pentrucă împrejurările reclamau această soluție. Ceeace avea justiția de lichidat era o stare

excepțională. Statul legal, Statul legitim fusese uzurpat de Regele Carol. Odată cu lovitura de Stat din Februarie 1938, a fost scoasă și justiția din funcțiune. Viața tuturor cetățenilor era la discreția puterii executive. A venit apoi o revoluție care a alungat pe uzurpatori. Această revoluție cerea acum o reparație a nedreptăților suferite de popor sub regimul anterior.

Cum se putea obține? Puterea judecătorească, în sensul care i se atribue într'un Stat de legi, nu mai exista. Dovadă că s'au săvârșit atâtea nelegiuiri sub dictatură fără să se sesiseze nicio instanță judecătorească. Puterea judecătorească își pierduse complet independența, devenind o anexă a puterii executive. Putea fi încredințat procesul criminalilor din timpul dictaturii carliste organelor judecătorești existente, când însăși Curtea de Casație se supusese injoncțiunilor Palatului și respinsese recursul lui Corneliu Codreanu împotriva unor probe evidente că s'au violat în cursul procesului cele mai elementare reguli juridice și de procedură? Putea acum aceeași justiție, care s'a purtat lamentabil în timpul lui Carol, să facă o întoarcere de 180% și să condamne pe aceiași oameni pe care îi servise până atunci? Iată dece era necesar un Tribunal Excepțional, însărcinat exclusiv cu limpezirea acestei chestiuni.

Nu vreau să aduc o ofensă corpului judecătoresc al României. Câtă vreme a mai existat o umbră de legalitate, justiția țării s'a purtat impecabil. A fost cel mai puternic scut al Mișcării contra nedreptăților și persecuțiilor ce le-am suferit din partea tuturor guvernelor. Inzadar au încercat toate partidele să o corupă. N'au isbutit să smulgă nicio sentință de condamnare de oarecare importanță contra membrilor mișcării nici dela instanțele civile și nici dela cele militare, timp de aproape 20 de ani. In toate procesele am ieșit victorioși. Dar dupăce Statul de legi dispăruse, era firesc ca și justiția țării să treacă print'o eclipsă.

Tribunalul Excepțional mai înseamnă și altceva. In fața lui nu se prezintă niște indivizi singuratici, ci niște indidizi cari au întrupat esența unui regim politic, un regim găsit vinovat de opinia țării și un regim de a cărui tiranie poporul s'a eliberat printr'o revoluție. O revoluție este o manifestare legitimă a voinței unui popor. Căile legale de exprimare a voinței lui fiindu-i interzise, poporului nu-i rămâne alt mijloc decât să recurgă la forță pentru a-și recuceri suveranitatea din mâinile uzurpatorilor. Pro-

blema vinovăției celor implicați în proces nu se mai pune la un Tribunal Excepțional. Ei sunt vinovați prin faptul apartenenței la regim. E premisa dela care pleacă și se desfășoară întreg procesul. Un Tribunal Excepțional face procesul regimului. Un astfel de Tribunal nu are să judece decât gradul de vinovăție al acuzaților, sentințele lui fiind inapelabile.

Intrebare: Dar dacă s'ar fi ajuns la proces, culpabilii nu s'ar fi putut apăra invocând ordinul ce l-au primit?

Răspuns: Ordin dela cine?

Intrebare: Dela Rege.

Răspuns: Regele n'avea nicio calitate să dea ordine. El era un rege constituțional, un rege ce-a depus jurământul pe o Constituție. Puterile lui erau limitate de această Constituție și era rege numai atâta vreme cât respecta Constituția. Ca să implanteze dictatura și apoi să dea ordine, el a trebuit în prealabil să suprime Constituția în vigoare printr'un act de forță, dar prin această lovitură și-a suprimat concomitent și fundamentul legal al domniei lui. Regele Carol se făcuse vinovat de sperjur, săvârșise un act de agresiune contra Națiunii, violase ordinea legală, în virtutea căreia el însuși se bucura de Tron și prerogative. Nu se pot executa decât ordinele unei persoane autorizate de Națiune să conducă destinele ei. Regele era autorizat de Națiune numai să domnească, dar nu să guverneze și să dea ordine să fie asasinați oameni nevinovați. Acei ce au executat pe legionari în baza ordinelor primite dela Palat s'au identificat cu regimul, au participat la abuzurile și crimele lui, s'au situat în afară de Statul de legi și de legitimitatea națională, și ca atare meritau să împărtășească soarta regimului.

Intrebare: Cum am făcut și eu Dreptul, mi-aduc aminte că în Codul Penal există un articol care se referea la ordinele ilegale. Nu puteau fi condamnați autorii crimelor din timpul regimului carlist pe baza acestui articol?

Răspuns: Chestiunea aceasta s'a discutat cu Antonescu. Este articolul 137 din Codul Penal, în care se enumeră condițiile de legalitate ale unui ordin. Când una din aceste condiții nu este îndeplinită, autoritatea săvârșește o infracțiune.

«Când executarea unui ordin de serviciu constitue o infracțiune—prevăd alineatele 2 și 3 ale acestui articol—șeful sau superiorul care a dat ordinul se pedepsește ca autor al acelei infracțiuni, împreună cu acela care a executat ordinul.»

«Acela care a executat ordinul este scutit de pedeapsă, dacă nu a avut posibilitatea să aprecieze legalitatea ordinului.»

Prin urmare, cei cari au dat ordin de împuşcare a legionarilor, au săvârşit o infracţiune şi erau pasibili de pedeapsă, împreună cu acei cari au executat ordinul, pentrucă aceştia din urmă aveu datoria în prealabil să verifice legalitatea ordinului dat. Inferiorul este scutit de răspundere numai dacă n'a avut posibilitatea să verifice legalitaţea ordinului dat: aceasta înseamnă, numai dacă gradul lui de cultură sau alte împrejurări nu i-au permis să-şi dea seama că se cere să execute un ordin ilegal. Acest ultim aliniat în niciun caz nu putea fi aplicat comisarilor de poliţie şi ofiţerilor însărcinaţi cu menţinerea ordinei, oameni cari prin natura funcţiunii lor trebue să distingă un ordin legal de un ordin ilegal.

Dar responsabilitatea cadrelor carliste depăşea partea penală a acţiunii lor. In cazul lor, există şi o responsabilitate colectivă, de ordin politico-constituţional. Oamenii aceştia au fost părtaşi la o întreprindere de deposedare a Naţunii de drepturile ei. Ei n'au călcat numai o lege sau un articol oarecare de lege, ci însăşi, ordinea legală a Ţărü. Ei au săvârşit o infracţiune faţă de totalitatea naţională.

Intrebare: Cum a reacţionat Generalul la propunerea Dvoastră?

Răspuns: Mi-a răspuns că chestiunea i se pare prematură, că deocamdată să lăsăm să lucreze această Comisie, care va avea rolul să stabilească ce persoane să fie trimise în judecată. Eu n'am insistat pentru a nu crea impresia din primele zile ale colaborării mele cu Generalul că n'aş avea încredere în el. In afară de aceasta, numirea Comisiei de Anchetă constituia o presumţie favorabilă pentru înfiinţarea ulterioară a Tribunalului Excepţional. Cu instrucţia crimelor săvârşite de regimul carlist n'au fost însărcinate nici parchetele civile şi nici cele militare, ci o Comisie direct dependentă de Preşidenţia Consiliului. Generalul făcuse o excepţie dela cadrul judecătoresc în vigoare când numise această Comisie.

Intrebare: Cum a lucrat Comisia de Anchetă? Şi-a făcut datoria?

Răspuns: Comisiunea de Anchetă era defectuos constituită. Era formată din oameni cari nu cunoşteau de aproape întâmplările sângeroase din timpul dictaturii carliste. Ştiau că s'au săvârşit anumite crime, dar atât. Ţesătura intimă a prigoanei contra legionarilor le era streină. Şi atunci, oricâtă bunăvoinţă şi zel ar fi desfăşurat, puteau săvârşi greşeli grave. Legionarii cunoşteau pe asasini din propriile lor pătanii. Trăiseră sub teroarea lor, îi văzuseră ucigând pe prietenii şi camarazii lor. Unii legionari scăpaseră cu viaţă şi puteau indica cu precizie cine a ucis pe legionarii dela Vaslui, dela Miercurea-Ciuc, dela Râmnicu-Sărat. In mod normal, Comisiunea de Anchetă ar fi trebuit să colaboreze cu serviciile Mişcării la identificarea vinovaţilor. Nu ştiu dacă aceasta a fost o omisiune voită sau numai o scăpare din vedere a Generalului.

Absenţa Mişcării dela lucrările Comisiunii de Anchetă a provocat continui fricţiuni între Comisiune şi Prefectura de Poliţie. Ca să dau un exemplu. In 19 Novembrie, Comisiunea cere prin adresă formală Prefecturii de Poliţie să pună în libertate pe sublocotenentul de jandarmi Traian Cinghiţă şi pe câţiva agenţi de poliţie, motivând că n'au fost găsiţi vinovaţi. Prefectura de Poliţie refuză să execute această dispoziţie şi pe bună dreptate, deoarece constatase că se săvârşise o eroare grosolană. Sublocotenentul de jandarmi Cinghiţă comandase plutonul de execuţie dela Vaslui, iar agenţii respectivi erau schingiuitori notorii dela Prefectura de Poliţie. Dacă Mişcarea ar fi participat oficial la anchetă, dacă s'ar fi utilizat şi mijloacele ei de informaţie, mult mai sigure decât multe declaraţii şi mărturii, asemenea conflicte s'ar fi evitat.

Intrebare: Dar sub aspectul bunei credinţe, al sincerităţii în conducerea anchetei ce impresie v'a lăsat Comisiunea?

Răspuns: Persoanele numite în Comisiune nu ne erau prietene. Totuşi în primele săptămâni dela instituirea ei, Comisiunea a lucrat conştiincios. Nu se poate spune că membrii ei lucrau din convingere, dar nici n'am observat în modul lor de a învestiga tendinţe de sabotaj. In lucrările Comisiei se reflecta mai degrabă

atitudinea Conducătorului Statului. In faza întâia, când Generalul Antonescu era ferm decis să pedepsească pe criminali, Comisiunea a arătat aceeași fermitate. Când însă Generalul Antonescu a început un anumit joc, și lucrările Comisiunii s'au resimțit.

Intrebare: Ce schimbare ați observat în atitudinea Generalului Antonescu?

Răspuns: Era cam pela începutul lunei Noembrie, când, vorbind cu Generalul de stadiul în care se găsește ancheta, îmi spune: «Dle Sima, am să-i pedepsesc pe cei vinovați cu toată strășnicia, dar nu vreu să vărs sânge. Noi nu trebue să aplicăm acelora cari s'au umplut de sânge aceleași metode.» Ceeace m'a isbit mai întâiu în această declarație, a fost argumentul de care s'a folosit pentru a-mi explica dece este contra pedepsei cu moartea: «să nu aplicăm aceleași metode». Una este a pedepsi cu moartea niște asasini și cu totul altceva este fapta acestor asasini, cari au ridicat dela casele lor, din lagăre și din închisori oameni nevinovați și i-au omorit. E adevărat ca și într'un caz si în celălalt curge sânge omenesc. Dar semnificația sângelui vărsat este cu totul alta. Cele două «metode» nu le putem pune pe același plan. Logica lui Antonescu era absurdă; atunci pedeapsa cu moartea, instituită în anumite țări, pedeapsa cu moartea aplicată trădătorilor și dezertorilor în caz de răsboiu, este un act tot atât de josnic și condamnabil ca și fapta acestor tâlhari, trădători și dezertori. Mi-am dat aeama numai decât că nu vorbește Antonescu cel adevărat.

Oroarea de-a vărsa sânge era un eveniment nou în viața Generalului. Antonescu nu era un om blând din fire. In revoluția din 1907 a tras fără milă în țărani pașnici. In armată i se spunea «câinele roșu» din cauza brutalității lui. Nici în primul și nici în cursul ultimului răsboi mondial nu s'a distins prin grija de-a cruța viața oamenilor. Se cunoaște episodul tragic dela Odesa, când a sacrificat în mod inutil viața a 30.000 de oameni, numai din setea de glorie. Această bruscă convertire a Generalului la umanitate, la cele mai sublime principii creștine, nu putea fi expresia mentalității lui. Era suspectă. El fusese prelucrat de cineva în acest sens și acum voia să obțină și consimțământul meu la proectul «nesângeros» de pedepsire.

Intrebare: Căror cauze se datorește schimbarea de atitudine a lui Antonescu?

Răspuns: Sunt mai multe cauze și iată că înșir câteva. Deținu-

ții dela Jilava aveau oamenii lor de legătură cu Conducătorul și dispuneau de enorme mijloace de corupție. De altă parte, anturajul care se formase în jurul lui Antonescu era de aceeași extracție dubioasă ca și acela care roise în jurul lui Carol. Deținuții dela Jilava au găsit acces la inima Generalului prin persoane cu care acesta venea zilnic în contact.

El a căzut cu atât mai ușor în câmpul de manevră al adversarilor Mișcării cu cât, deși în vârstă înaintată, nu-și făurise o concepție politică. Toată politica se rezuma la «el». Era tot atât de egocentric ca și Iorga sau Carol. El era Statul, el întrupa patriotismul cel mai pur. Era incapabil să se desprindă de propria lui persoană pentru a judeca o problemă politică în mod obiectiv. Toate acțiunile lui erau afectate de pulsația acestui egoism feroce. A mers la început cu Regele Carol, crezând că pe această cale poate să-și satisfacă setea lui de putere, că Regele Carol, disolvând partidele, îl va înscăuna dictator. A devenit dușman al Regelui Carol, când acesta nu i-a satisfacut ambițiile. La începutul colaborării noastre era hotărît să se poarte fără cruțare cu partizanii lui Carol, pentrucă vedea în ei, la vremea aceea, pe cei mai mari dușmani ai lui. Trecând câtva timp, sentimentul răsbunării s'a atenuat și sufletul lui a devenit disponibil pentru alte combinații, inspirate de prieteniile lui dubioase. Era incapabil să gândească problema sancțiunilor în termeni obiectivi: «oamenii aceștia trebue pedepsiți, pentrucă au făcut un mare rău țării». Cum i-a strigat Cotigă colonelului de jandarmi care l-a ridicat din spitalul militar dela Brașov pentru a-l împușca: «Vă voiu dovedi cum știe să moară un Comandant Legionar, dar să știți că cu gloanțele ce le trageți în noi, sfâșiați harta României Mari».

A mai jucat un rol oarecare în modificarea dispozițiilor sufleștí ale Generalului și «spiritul de corp», sentimentul de solidaritate profesională cu acei cari purtaseră cu câteva luni în urmă o uniformă militară. De fapt, un Bengliu, un Argeșanu, un Gabriel Marinescu, un mai aveau nimic comun cu armata română. Ei desonorase ră uniforma militară. In schimbul milioanelor ce le-au primit dela Armand Călinescu și Rege, au ucis sute de cetățeni nevinovați -activitate ce nu intră în atribuțile niciunei armate naționale. Asasinarea Căpitanului i-a adus lui Bengliu un beneficiu de patru milioane de lei.

Intrebare: Cum s'a rezolvat diferendul?

Răspuns: I-am arătat Generalului că luându-se o astfel de decizie, s'ar produce în Legiune tulburări pe care nimeni nu le-ar mai putea stăpâni. Noi am dat dovadă de cea mai mare moderație în chestiunea sancțiunilor pentru a nu turbura viața Națiunii, dar există o limită peste care nu se poate trece. Acel minimum de satisfacție nu poate fi refuzat nici Legiunii și nici Țării. Dacă vrem într'adevăr să inaugurăm un regim nou, justiția trebue să lovească cu toată rigoarea în anumite categorii de vinovați. I-am citat pe Căpitan, care cerea legionarilor să fie răsbunat, nu dintr'o poftă personală de răsbunare, ci pentrucă vor face un mare bine Națiunii. Țara trebue să știe că era samavolniciilor, a nedreptăților, a corupției și a asasinatelor a luat sfârșit și că de azi înainte nimeni nu mai poate viola legea nepedepsit. Trebue să se dea o lecție istorică. Cum pot fi salvați dela moarte Bengliu, Gabriel Marinescu, Argeșanu, cari au pe conștiința lor asasinarea a sute de legionari? Se pot invoca circumstanțe atenuante pentru acei cari au fost simple unelte în mâinile marilor criminali, dar ele nu pot fi acordate acelora cari s'au identificat moral și material cu regimul. Dacă am merge cu umanitatea atât de departe, vom fi acuzați de familiile celor uciși și de toți legionarii că guvernul vrea să facă scăpați pe vinovați.

Antonescu a avut atunci un acces de furie: «Cum pot domnii legionari să mă bănuiască pe mine că aș avea intenția că salvez pe autorii acestor crime? Eu, care v'am adus la putere?» Când era prins într'o situație incomodă, nu mai răspundea cu argumente. Se considera insultat și întrerupea discuția. Cât privește «aducerea la putere», adevărul este că actiunea revoluționară a legionarilor a determinat chemarea lui la putere.

Intrebare: In ce fel a influențat noua atitudine a lui Antonescu lucrările Comisiunii de Anchetă?

Răspuns: Formal nu s'a schimbat nimic. Nu s'a modificat nici componența Comisiunii și nici normele ei de funcționare. Se alterase însă spiritul ei. Când membri Comisiei au simțit că Șeful Statului nu mai este dispus să aplice o justiție energică celor vinovați, au început să se poarte și ei mai circumspecți. Intrigați de noua atitudine a lui Antonescu, se întrebau dacă oamenii aflați în cercetarea lor nu vor fi aduși mâine iarăși la putere. Tendința generală a Comisiunii din acel moment nu mai era de-a face lumină în ches-

tiunea ce li s'a încredințat, ci de-a proceda la trieri și de-a ușura regimul deținuților.

Intrebare: S'a concretizat această tendință în anumite hotărîri?

Răspuns: Un caz este acela mai sus expus al sublocotenentului de jandarmi Cinghiță. Dar nu e singurul. Comisiunea ajunsese la concluzia că comisarul Davidescu, acuzat de-a fi participat la asasinarea Nicoletei Nicolescu, n'ar fi vinovat și a dispus eliberarea lui. Măsura era provocătoare, pentrucă comisarul Davidescu chiar dacă n'ar fi fost amestecat în acest asasinat, fapt contestat de legionari, avea la activul lui alte numeroase crime, săvârșite în beciurile poliției. Hotărîrea Comisiunii de Anchetă, luata fără a cule ge informații și din cercurile Mișcării, a provocat o mare neliniște printre legionari. Prefectura de Poliție a refuzat pentru a doua oară să execute adresa Comisiunii, căci ar fi însemnat să fie pus în libertate un asasin cunoscut din timpul regimului carlist.

Tot în aceste zile, Comisiunea Specială de Anchetă dispusese internarea în sanatoriu a Generalilor Bengliu și Gabriel Marinescu. Nici acestei măsuri nu i s'a dat curs din cauza rezistenței întâmpinate la Prefectura de Poliție. Vedeți că începuse să se creeze un sistem, care nu putea duce decât la deslânarea întregei anchete și subtilizarea progresivă a asasinilor.

Intrebare: Se stabilise ceva în ce privește începerea procesului?

Răspuns: Nu se stabilise nimic în această privință, ceeace era și mai neliniștitor. Nu se vedea niciun semn, nicio pregătire, nu angajase Generalul nicio discuție, de principiu măcar. Conducătorul Statului ignora chestiunea. Tot pela începutul lunii Noembrie întrebând pe Mihai Antonescu, ministrul Justiției, cam cât timp vor mai dura lucrările Comisiei, mi-a răspuns că circa 6-7 luni. El spunea că trebue să treacă prin fața justiției toți foștii prefecți militari, foștii comandanți de legiuni de jandarmi și toți cei implicați într'un mod oarecare în execuțiile legionarilor. Asta însemna convocarea și audierea a încă câteva sute de persoane. Așa cum înfățișa Mihai Antonescu activitatea Comisiei de Anchetă, se părea că justiția depune un zel extraordinar pentru a descoperi pe vinovați.

Ceeace mă neliniștea mai mult decât prelungirea anchetei, era faptul că nu se vedea capătul ei. Ar fi fost timpul să se stabilească ceva pozitiv în ce privește procesul. Dacă Generalul Antonescu

avea intenția să lase chestiunea procesului până când se vor termina lucrările Comisiunei instituite de el, asta însemna că nu s'ar fi putut lua nicio hotărîre referitor la proces înainte de începutul verii. Ori, a ține țara în această așteptare și încordare atâta timp, era un lucru de neconceput. Când se petrece o revoluție sau o schimbare de regim și reprezentanții fostului regim sunt trași la răspundere, justiția trebue să intre cât mai repede în acțiune. Interesul noului regim este ca vinovații să fie pedepsiți în timp util, adică până ce memoria crimelor lor se păstrează încă proaspătă în opinia publică și de altă parte, pentruca agitația să se curme cât mai repede și țara să-și reia respirația normală.

De fapt existau suficiente dovezi ca să se deschidă acțiunea publică contra principalilor vinovați, cel mai târziu în Ianuarie. Declarațiile agenților de execuție din provincie nu erau esențiale. Ei nu puteau decât să confirme de 70 de ori că ordinele de execuție s'au transmis dela Urdăreanu prin Argeșanu, Bengliu, Gabriel Marinescu. Dealtminteri, nimic nu se opunea că în timp ce s'ar fi desfășurat procesul principal, Comisiunea de Anchetă să-și continue lucrările și să propună să fie audiate ca martori persoanele a căror depoziție putea contribui la lămurirea completului de judecată. Insfârșit, nu era nicio dificultate ca alți vinovați, descoperiți ulterior, să fie judecați într'alt lot. Dacă ar fi existat bună credință din partea lui Antonescu, se putea găsi o soluție ca să se potolească neliniștea din Mișcare. Era suficient în acele momente să se dea un comunicat că procesul va începe în scurt timp.

Intrebare: Ați pus problema Generalului? L-ați avertizat de modul neliniștitor cum se desfășoară ancheta?

Răspuns: L-am avertizat pe Mihai Antonescu în aceeași convorbire. I-am arătat că cu această metodă se ajunge la rezultate exact contrarii acelora dorite de toți. Noi urmărim o pacificare grabnică a țării. Ce vedem însă? Ancheta se prelungește, ia proporții, cuprinde alte și alte categorii de vinovați. Odată cu acțiunea Comisiei de Anchetă, amenințarea crește, se generalizează, se extinde asupra tuturor culpabililor mari și mici. Noi am convenit că nu vor fi trași la răspundere decât principalii vinovați, dar în afară nu se știe acest lucru. Cred că a sosit timpul să se specifice intențiile guvernului: cari din cei anchetați vor fi chemați în fața justiției, ce instanță este prevăzută să îi judece și cam când ar putea să înceapă procesul. Cu aceste precizări ar scădea tensiunea brusc

în toate sectoarele. Interesul guvernului este de-a risipi aceste nedumeriri, de-a face cunoscut cât mai repede țării până unde se va întinde acțiunea justiției, în ce formă și în ce termen se va aplica. Prelungirea actualei situații provoacă nemulțumiri în armată, unde atâția ofițeri de carieră, foști prefecți sub Carol, se bucură de prietenii și protecțiuni puternice.

Intrebare: A ținut seama Mihai Antonescu de avertismentele Dvoastră?

Răspuns: Mi-a răspuns sec că nu se poate face nimic până ce își încheie dosarul Comisia de Anchetă și că trebue să avem încredere în General.

Antonescienii puseseră în aplicare tactica temporizării, sperând să se ivească un prilej favorabil pentru a-i salva dela moarte și pe pricipalii vinovați. Din prelungirea confuziei existente Generalul nu avea nimic de suferit. El se putea justifica în fața ofițerilor anchetați și a prietenilor lor aruncând vina pe noi: «sunt legionarii acei cari mă obligă la aceste măsuri». In țară se crease o tensiune cu dublu efect și amândouă în detrimentul nostru: tensiune în armată, în cadrul politic al regimului carlist și al partidelor de opoziție, cari nu știau ce soartă îi așteaptă, și tensiune tot atât de periculoasă în rândurile legionarilor, cari aveau sentimentul că sunt frustrați de acțiunea justiției.

IMPUSCAREA DETINUTILOR DELA JILAVA

Intrebare: Deținuții dela Jilava au fost împușcați în timpul lucrărilor de deshumare a osemintelor Căpitanului și a celorlalți legionari uciși în aceeași noapte cu el și asvârliți apoi într'o groapă comună. Ce legătură există între aceste două întâmplări?

Răspuns: Ar fi exagerat să se spună că una a fost cauza celeilalte. Atmosfera era încărcată de mai înainte. Nu s'ar fi ajuns la acest desnodământ dacă Antonescu și-ar fi respectat angajamentele de la începutul guvernării lui și s'ar fi decis la sancționarea eficace și rapidă a celor vinovați. Nu s'ar fi întâmplat nimic la Jilava, dacă n'ar fi existat provocările anterioare și dacă la aceste provocări nu s'ar fi adăugat altele, mult mai grave, săvârșite chiar în timpul deshumării. Firește că odată cu începutul lucrărilor de deshumare, a crescut și încordarea în jurul deținuților dela Jilava. Vă

închipuiți ce s'a putut petrece în sufletul acelora cari săpau la mormânt. La câteva sute de metri de locul unde zăceau trupurile arse de vitriol ale Căpitanului, ale Nicadorilor și Decemvirilor, se afla echipa ucigașilor. Durerea și revolta se împleteau dând un amestec sufletesc explosiv. Dar nici aceste sguduiri lăuntrice nu s'ar fi convertit în acte de violență dacă nu s'ar fi abuzat de răbdarea oamenilor.

Intrebare: Ce acte de provocare s'au petrecut în timpul deshumării?.

Răspuns: La deshumare asista și Comisia de Anchetă, în frunte cu președintele ei, Eugeniu Bănescu. Lucrările nu au mers ușor. Dupăce s'a ridicat stratul de pământ, s'a dat peste o enormă placă de beton, socotită a cântări 30.000 de kg. A trebuit să se aducă aparate speciale pentru ridicarea ei. La un moment dat, consilierul Bănescu a început să vocifereze la echipele cari săpau, cerându-le să grăbească lucrările, ca și cum ar fi existat vreo intenție din partea legionarilor să prelungească fără nicio necesitate actul deshumării. Cei aflați mai aproape, l-au auzit spunând la sfârșit: «Să se termine odată cu comedia aceasta .» Impietatea lui Bănescu a revoltat până în adâncul sufletului pe legionarii cari lucrau la mormânt crispați de durere.

La desnodământul din noaptea de 26/27 Noembrie au contribuit, fără să-și dea seama, însiși deținuții. Aceștia aflaseră de lucrările dela mormânt și din acel moment au intrat în panică. Se gândeau, desigur, că descoperindu-se fărădelegea lor sub aspectul ei materializat, al sângelui vărsat, al victimelor cu șireangul de gât, legionarii, sfâșiați de durere, nu vor mai ține seamă de nimic și îi vor ucide. Una este să știi că a fost ucis Căpitanul și alta este să vezi cu ochii tăi ce-au fost în stare să facă bestiile de jandarmi din el. Cuprinși de spaimă, deținuții au făcut o mișcare greșită. Voind să scape de la moarte, și-au grăbit ei înșiși sfârșitul. Au alarmat pe General. I-au trimis mesagii desperate prin oamenii lor de legătură că se simt amenințați în viața lor și cer măsuri speciale de ocrotire.

Dupăcum știți, Jilava este o închisoare militară. Garda din interiorul fortului, care păzea pe deținuți, era formată din legionari. Generalul Antonescu, asaltat de intervenții, decide înlocuirea gărzii legionare cu o gardă militară. Această măsură a fost luată chiar în după masa zilei de 26 Novembrie și urma să fie executată fie în

noaptea aceea fie cel mai târziu a doua zi dimineaţa, tocmai pentru a preveni o eventuală răsbunare a legionarilor, în timpul lucrărilor de deshumare.

Intrebare: Generalul Antonescu v'a informat de măsura luată?

Răspuns: Generalul luase această măsură, într'o chestiune care privea deaproape Mişcarea, fără să se consulte cu mine şi fără să-şi dea seama, probabil, de consecinţe. Ordinul s'a transmis autorităţilor militare cari aveau în pază închisoarea. Jilava. Eu n'am aflat de existenţa acestui ordin decât a doua zi, dupăce deţinuţii nu mai erau în viaţă. Dar printre legionarii de pază şi legionarii ocupaţi cu lucrările de deshumare ştirea s'a răspândit ca fulgerul, chiar în noaptea aceea. Toată lumea era consternată. Priveau în gol, neştiind ce să mai creadă. «Nu mai există nici un dubiu, îşi spuneau ei, că Generalul Antonescu nu este sincer cu noi, că nu poate sau nu vrea să pedepsească pe vinovaţi. Am avut atâtea semne prevestitoare. Indepărtarea gărzii legionare este o dovadă clară că Generalul s'a hotarît să-i scoată din mâna noastră pentru a-i face mai târziu scăpaţi». Stăpâniţi de aceste gânduri, au lăsat sapele şi târnăcoapele din mâini şi s'au dus să încheie socotelile cu vinovaţii. Antonescu voia să-i salveze. Datoria lor era alta. Nu puteau să îngroape pentru a doua oară pe Căpitan, în timp ce asasinii lui mai sunt în viaţă şi guvernul nu se dovedeşte capabil să îi pedepsească. Legionarii au pătruns în fort, au anunţat garda de pază de hotărîrea lor şi apoi au întrat în celule împuşcând pe deţinuţi. Apoi cu feţele senine, ca după împlinirea unei mari datorii, s'au îndreptat spre mormântul Căpitanului, au făcut front aici, au dat onodul, în timp ce din mijlocul lor un glas cutremurat rostea cuvintele : «Căpitane, te-am răsbunat.»

Pedepsirea criminalilor dela Jilava n'a fost o acţiune premeditată. Au participat la execuţia acestora legionari cari, în împrejurări normale, n'ar fi fost capabili să verse o picătură de sânge. A fost o revărsare de revoltă a unor oameni bruscaţi de evenimente, răniţi până în adâncul sufletului de provocările grupului antonescian şi cari au avut intuiţia că se pregăteşte o nouă mişelie.

O NOAPTE AGITATA

Intrebare: Când ați aflat de împușcarea deținuților dela Jilava?

Răspuns: Târziu după miezul nopții. Mă aflam acasă și mă pregăteam de culcare, când sună telefonul. Era Colonelul Zăvoianu. Cu o voce alterată îmi spune că legionarii cari lucrau la mormântul Căpitanului au năvălit în celulele deținuților și i-au împușcat. Reținpână astăzi convorbirea ce-am avut-o cu el, cuvânt cu cuvânt:

—Ştii s'a întâmplat ceva...

—Ce s'a întâmplat?

—Cei dela Jilava...

—Cei cu ei?

—Au fost împușcați.

—Cum, de cine?

—De legionarii cari lucrau la deshumare.

—Cum s'au petrecut lucrurile? amănunte?

—Nu știu nimic mai mult. Tocmai acum am primit și eu știrea.

—Pe Antonescu l-ai informat?

—Nu l-am informat încă.

Imediat l-am trimis la Prefectură pe Dr. Victor Biriș, Secretar General la Ministerul de Interne, să aducă informații complete. La Prefectură, pe la trei noaptea, apăruse și Mihai Antonescu cu o misiune analoagă. In cabinetul Prefectului au avut amândoi o lungă convorbire cu Colonelul Zăvoianu. Din cele declarate de Dr. Biriș la întoarcere, reieșea că vestea suprimării grupului de deținuți dela Jilava s'a răspândit ca fulgerul în toate organizațiile din București și spiritele erau foarte agitate. Existau temeri ca actele de violență să nu se continue în Capitală și să nu se extindă chiar în provincie. Colonelul Zăvoianu părea a fi pierdut controlul oamenilor. Unii legionari cari ocupau funcțiuni la Prefectură și se aflau în noaptea aceea la mormântul Căpitanului s'ar fi amestecat cu ceilalți trăgând în deținuți. Chiar din interiorul Prefecturii fuseseră ridicați câțiva deținuți și nu se știa nimic de soarta lor. Am reluat imediat legătura cu Colonelul Zăvoianu și i-am cerut în termenii cei mai duri să restabilească ordinea la Prefectură și să vegheze ca să nu se mai repete actele de violență. Apoi pe la 4 di-

mineața m'am dus la Președenția Consiliului pentru a avea o consfătuire cu Conducătorul Statului referitor la cele întâmplate.

Intrebare: Cum a reacționat Generalul Antonescu când a aflat de suprimarea deținuților dela Jilava?

Răspuns: Nu l-am văzut în noaptea aceea. La Președenție se aflau adunați Mihai Antonescu, Generalul Pantazi, Generalul Popescu, Elefterescu și alți câțiva ofițeri superiori. Președenția Consiliului de Miniștri era înconjurată de trupe. Din zece în zece metri, pe coridoare, soldați cu baioneta la armă. Mihai Antonescu întra și ieșea dela General. Oridecâteori ieșea, ne comunica impresiile ce le-a cules dela General, în ce dispoziție sufletească se găsea Generalul. «Generalul este furios. Uite așa i s'au îngroșat vinele dela gât-și arăta cu amândouă mâinile. Se plimbă în lung și lat prin cameră și n'a mai închis ochii. Repetă fără încretare că va pleca dela conducere dacă nu se va rezolva această chestiune în chip onorabil pentru el.» Eu le explicam celor prezenți procesul prin care s'a ajuns la această tragică întâmplare. Atmosfera dela Jilava din cauza lucrărilor de deshumare, convorbirea ce-am avut-o cu două săptămâni înainte cu Mihai Antonescu referitor la starea de spirit a legionarilor, nefericita intervenție a Consilierului Bănescu din după amiaza zilei de ieri. N'a fost o acțiune premeditată. Niciunul dintre conducătorii Mișcării n'a avut vreun amestec.

Intrebare: Cum au reacționat cei prezenți la explicațiile Dvoastră?

Răspuns: Generalul Pantazi a reacționat favorabil. Profitând de un moment când eram singuri, mi-a spus că el se va opune oricărei încercări, venite de oriunde, de-a separa Mișcarea de General. Nu trebue să se profite de această nenorocire, pentru a se merge la o nenorocire și mai mare. Cazul dela Jilava trebue tratat exclusiv juridic, fără a se altera bazele politice ale colaborării. «S'a întâmplat acum, să trecem hopul, și pentru asta să fim solidari.» Iar la despărțire: «Ţine-te bine». Generalul Pantazi mi-a părut un om leal și distins. Mihai Antonescu, dimpotrivă, turna cât putea uleiu pe foc. Căuta să profite de trecerea lui la General, pentru a ațâța pe miniștrii nelegionari contra noastră. Intre timp venise și Colonelul Dragomir, ministrul Coordonării Economice. Acesta împărtășea părerile lui Pantazi. Susținea deschis și cu toată energia că întâmplările dela Jilava nu trebue să afecteze relațiile dintre

Mișcare și General. Mihai Antonescu, văzând că nici cei mai apropiați oameni ai Generalului nu-l aprobă, se potolise și el. Atmosfera părea că se liniștește. Generalul mi-a comunicat că se simte foarte obosit și că nu vrea să vadă pe nimeni până mâine, când va convoca un Consiliu de Miniștri pentru a desbate chestia dela Jilava.

Intrebare: Impresia Dvoastră era că lucrurile mergeau spre liniștire?

Răspuns: Nu puteam trage alte concluzii din impresiile schimbate până atunci. In afară de Mihai Antonescu, la toți ceilalți am aflat multă înțelegere pentru cele întâmplate și o dorință sinceră de aplanare a conflictului fără sguduiri politice. Dar abia se liniștiseră lucrurile sau păreau că se liniștesc și se dă o nouă alarmă.

Pela 7 dimineața, întră ca o furtună în biroul unde ne aflam cu toții, Rioșeanu. Speriat și gâfâind, ne anunță că au fost arestați și duși la Prefectura de Poliție Tătărăscu, Ghelmegeanu și Argetoianu. Dacă nu se intervine imediat, vor avea soarta celor dela Jilava. El nu îndrăsnește să meargă singur la Prefectură, de teamă să nu fie și el împușcat. Fără a mai zăbovi o clipă, l-am luat de braț, am coborît în goană treptele Președinției, ne-am urcat în prima mașină și am plecat la Prefectură. Ajunși acolo, am urcat repede în cabinetul Prefectului. Zăvoianu era într'o stare de nervi indescriptibilă.

— Bine Dle Colonel, nu ți-am telefonat acum câteva ore, rugându-te să veghezi să nu se mai producă desordini la Prefectură? Se află arestați în localul Prefecturii Tătărăscu, Ghelmegeanu și Argetoianu?

— Da, se găsesc.

— Cine a ordonat arestarea lor?

— Eu, nu. Chestorul Stângă i-a ridicat de acasă, comunicându-mi că are informații sigure că viața lor ar fi în pericol. Ce să fac cu ei?

— Adu-i sus!

Când au întrat în cabinetul Prefectului, nu erau trei, ci cinci persoane. Ceilalți doi erau Gigurtu și fostul Mareșal al Palatului, Generalul Ilasievici. Tătărescu își frângea mâinile de desperare și spunea că este gata să dea orice declarație. Ghelmegeanu, agitat, dar se stăpânea. Argetoianu, impasibil, perfect stăpân pe sine, cașicum situația în care se afla nu-l privea. Gigurtu și Iliasievici,

nedumeriți dece se găsesc acolo. Dar dintre toți, cel mai agitat eram eu, pentrucă nu puteam să dau de firul întregei afaceri. Actul dela Jilava era explicabil. Își avea logica lui intrinsecă. Mă sforțam să înțeleg și aducerea la Prefectură a lui Tătărescu, Ghelmegeanu și Argetoianu. Se prea poate că după întâmplările dela Jilava să se fi gândit cineva că este mai bine ca acești foști dușmani ai Legiunii să se găsească sub pază decât în libertate, pentru a nu instiga pe Antonescu. Faptul că au fost aduși la Prefectură era o indicație clară că nu s'a urmărit suprimarea lor, ci numai secvestrarea. Dar ce căutau printre ei Gigurtu și Iliasievici, persoane cari n'aveau nici în clin și nici în mânecă cu asasinatele din timpul dictaturii carliste și al căror nume nu veniseră niciodată în discuție când s'au întocmit listele de arestări? Era evident că mă aflam în fața unui act de provocare.

Intrebare: Cine credeți că a fost provocatorul?

Răspuns: Numai o singură persoană putea fi bănuită: Chestorul Stângă. In Ianuarie l-am înlocuit pentrucă a făcut alte abuzuri, operând descinderi și percheziții fără autorizație.

Intrebare: Ce s'a întâmplat cu acest grup?

Răspuns: Le-am comunicat că sunt liberi. Dar pentru a nu mai fi expuși la noi acte de secvestrare, ar fi bine pentru un timp oarecare să stea sub paza jandarmilor la Ministerul de Interne. Le mai făcusem propunerea că să părăsească țara pentru câteva luni, până ce se vor mai liniști spiritele. După această scurtă convorbire, au fost luați în mașină de Rioșeanu și Dr. Biriș și duși la Ministerul de Interne.

Intrebare: După câte mi-aduc aminte, Colonelul Zăvoianu a fost silit să demisioneze. Cine-a cerut aceasta?

Răspuns: Indată dupăce-a aflat de Jilava, chiar în noaptea aceea, Generalul Antonescu a dispus înlocuirea lui Zăvoianu cu un ofițer superior. Eu m'am opus din primul moment acestei măsuri, căci ar fi însemnat să se arunce vinovăția asupra lui Zăvoianu, înainte de a se fi întreprins un minimum de cercetări. Când am aflat însă și de arestările operate de Stângă, mi-am dat seama, că Colonelul perduse controlul instituției și m'am alăturat punctului de vedere al lui Antonescu. Deși mă lega o veche prietenie de Colonelul Zăvoianu, i-am cerut acestuia să-și prezinte demisia. Cât privește pe succesorul lui la Prefectură, i-am trimis vorbă Generalului -care făcuse deja alegerea în persoana Generalului Nicolae

Pălăngeanu- că Ministerul de Interne fiind, conform convenției din Septembrie, de resortul Mișcării, un putem accepta ca Prefect al Poliției decât tot un legionar.

Colonelul Zăvoianu făcuse greșala să întroducă dintr'o dată la Prefectură un prea mare număr de legionari, elemente nefamiliarizate cu mentalitatea de Stat. In acest cadru lipsit de coeziune, ușor se puteau strecura agenți provocatori. Intre ei s'au descoperit indivizi cari se aflau în slujba lui Rioșeanu. Acesta își crease o dublură de agenți cari operau independent de celelalte instituții de securitate și fără cunoștinta ministrului de Interne, Generalul Petrovicescu.

Intrebare: Colonelul Zăvoianu n'a avut niciun amestec în întâmplările dela Jilava?

Răspuns: Niciun amestec. Vinovăția lui a fost de ordin pur administrativ. A lăsat ca lucrurile să se întâmple peste capul lui. A crezut prea mult în spiritul de disciplină al legionarului. A numit în funcțiuni de răspundere oameni cari nu meritau această încredere sau nu erau capabili să exercite aceste funcțiuni. Pentru acest motiv a fost sancționat cu îndepărtarea din post. La Siguranță, unde era un om mai vigilent și energic, Alecu Ghica, nu s'au petrecut desordini.

Intrebare: Atunci dece a fost implicat Colonelul Zăvoianu în procesul dela Jilava și împușcat?

Răspuns: A fost o victimă a răsbunării lui Antonescu, ca și alți condamnați pe nedrept, Generalul Petrovicescu, Ghica, Biriș, Prof. Brăileanu, Sturdza și alții. Moartea lui se trage din timpul așa zisei «rebeliuni». Zăvoianu s'a dus la Antonescu și l-a acuzat de provocarea rebeliunii. I-a cerut să retragă trupele și în 24 de ore situația se va normaliza. Antonescu n'a uitat intervenția lui Zăvoianu din timpul când era la strâmtoare. Profitând de faptul că unii legionari, comisari la Prefectură, au participat la acțiunea de pedepsire dela Jilava, a dat dispoziții să fie implicat și Colonelul Zăvoianu și condamnat la moarte. Sentințele, dupăcum se știe, se dictau în cabinetul Presidenției Consiliului. Zăvoianu se simțea atât de ocrotit de propriile lui fapte încât nici n'a încercat să dispară dupăce Hitler l-a înscăunat pe Antonescu la putere. Nu și-a putut imagina că Generalul Antonescu să meargă atât de departe cu ura încât să-l condamne la moarte nevinovat.

Intrebare: Când aţi isbutit să vorbiţi cu Generalul?

Răspuns: N'am putut să vorbesc cu el nici în cursul dimineţii de 27 Novembrie, deşi, după întoarcerea mea dela Prefectură, am stat tot timpul la Preşidenţie. Aşteptam dintr'un moment într'altul să mă cheme. Mai târziu mi-am dat seama dece evită o discuţie între patru ochi. Generalul pregătea o lovitură contra Mişcării şi voia să se folosească din plin de avantajul surprizei. Nu l-am văzut decât la deschiderea Consiliului de Miniştri, pela orele 11.

Intrebare: Ce probleme s'au desbătut în Consiliul de Miniştri, în legătură cu cele întâmplate la Jilava?

Răspuns: Consiliul de Miniştri s'a ocupat mai întâiu de sancţiunile ce trebue aplicate vinovaţilor, apoi ce măsuri trebue luate pentru a se împiedeca repetarea actelor de violenţă. La început a vorbit, ca de obiceiu, Generalul. Era posomorît, dar calm şi odihnit. Moartea celor dela Jilava nu-l afectase excesiv, contrar celor afirmate de Mihai Antonescu. A vorbit pe un ton moderat, fără isbucnirile la care mă aşteptam. Bine înţeles, a condamnat pe făptuitorii dela Jilava, i-a numit o bandă de terorişti şi a declarat că el nu va tolera ca Statul să fie subminat de acţiunea străzii. El a iniţiat acţiunea de pedepsire a asasinilor din timpul regimului anterior şi este dureros impresionat să vadă că Mişcarea nu are încredere în el. Vinovaţii de crimele dela Jilava vor fi exemplar pedepsiţi. In răspunsul meu am analizat lanţul de evenimente cari au provocat actele sângeroase dela Jilava. Au vorbit apoi ceilalţi miniştri legionari şi ne legionari. Mihai Antonescu, Mareş şi Rioşeanu ne-au atacat cu înverşunare. Pantazi a făcut o declaraţie moderată, iar Colonelul Dragomir ne-a luat apărarea. N'au lipsit nici schimburi mai aspre de cuvinte, cum au fost între Papanace, Sturdza şi General, dar, în genere, discuţiile au fost calme şi starea de spirit părea favorabilă unei aplanări a conflictului. In acel moment când atmosfera părea că se înseninează şi se ajunge la o soluţie acceptabila pentru toată lumea, o lovitură de teatru: se scoală Generalul şi spune că el lasă deciziunea finală în mâinile noastre, că el nu poate acoperi aceste crime şi aşteaptă să i se dea satisfacţie. După-păce a rostit aceste cuvinte, s'a retras în cabinetul lui. Nu ştiam

ce interpretare să dau retragerii lui din Consiliu. Era o amenințare sau o dorință de a se degaja de răspundere? Prin gestul lui, care exprima vădită nemulțumire pentru felul cum decurg desbaterile, s'au anulat toate străduințele de împăciuire ale majorității miniștrilor. S'a revenit la punctul de plecare, la atmosfera grea care domnea la deschiderea Consiliului.

Intrebare: In comunicatul Președinției Consiliului se spunea că guvernul reprobă actele dela Jilava și că va lua măsuri ca să se aplice sancțiuni severe celor vinovați. Dvoastră și ceilalți miniștri legionari ați fost de acord cu acest text?

Răspuns: Deși era vorba de proprii noștri camarazi, ca elemente cu răspundere în Stat, nu puteam lua o altă atitudine. Exigențele Statului nu tolerau o altă interpretare a poziției noastre. Din desbaterile Consiliului de Miniștri s'au desprins următoarele concluziuni:

— Nici Generalul Antonescu și niciunul dintre membrii nelegionari ai guvernului n'au încercat să arunce răspunderea actelor dela Jilava asupra conducerii legionare sau asupra vreunui ministru legionar.

— Toți au recunoscut că suprimarea deținuților de la Jilava a fost provocată de drama sufletească a celor ce lucrau la mormântul Căpitanului.

— Mișcarea legionară, ca organ de guvernământ, reprobă actul și este de acord cu Generalul că trebue să se aplice sancțiuni celor vinovați.

— Guvernul și Mișcarea legionară vor lua toate măsurile necesare ca actele de răsbunare sau desordine să nu se mai repete.

Comunicatul a fost redactal de Colonelul Dragomir și a fost revizuit de mine și Mihai Antonescu. In comunicat se spunea că legionarii cari lucrau la deshumarea Căpitanului au pătruns în celule și au împușcat pe deținuți. Din comunicat a fost suprimată însă o frază care menționa starea de spirit a legionarilor cari lucrau la mormânt. Nu știu din intervenția cui au dispărut aceste rânduri când comunicatul s'a dat la ziare.

Intrebare: Generalul Antonescu a fost mulțumit cu deciziile luate în Consiliul de Miniștri?

Răspuns: Generalul n'a mai apărut în Consiliu. Se ivea din când în când pe coridor, dar nu vorbea cu nimeni. Mihai Antonescu s'a dus la General, l-a informat de rezultatul desbaterilor,

i-a arătat communicatul și acesta l-a aprobat. Noi eram convinși că odată căzând de acord asupra acestor puncte, partea grea a desbaterilor trecuse. Dar în timp ce toată lumea răsufla ușurată că s'a epuizat ordinea de zi și s'a ajuns la un acord satisfăcător pentru toți—să fi fost pela ora unu—, se ridică Mihai Antonescu și anunță că condiția pusă de General pentru a se continua colaborarea cu Mișcarea este să i se predea comanda Legiunii. Pentru a nu se mai repeta actele de violență, pentru a se curma cu anarhia din țară, este necesar să existe o singură comandă. Nu poate exista Statul cu o comandă și Mișcarea cu altă comandă. A evocat situația existentă în Spania.

Intrebare: Ce impresie a făcut declarația lui Mihai Antonescu în Consiliu?

Răspuns: Am amuțit cu toții. Pretenția era atât de extravagantă încât i-a uluit și pe partizanii Generalului. Era peste putință unui legionar ca să și-l închipue pe Antonescu Şef al Legiunii. Un conducător de Mișcare nu poate veni din afară. E un produs natural al mediului ei de existență. Dacă ar fi anunțat Mihai Antonescu că Generalul rupe colaborarea cu Mișcarea, consternarea n'ar fi fost mai mare. Simțind că proectul a căzut în gol, Mihai Antonescu m'a chemat deoparte și m'a rugat să stau singur de vorbă cu el, pentru a-mi da lămuriri suplimentare, pe cari nu le poate spune în Consiliu. A căutat să mă convingă să fac pe placul Generalului, pentrucă altminteri acesta este hotărît să se retragă și atunci vor reveni la putere oamenii cari ne-au împușcat; că situația mea personală nu va avea nimic de suferit, că voiu continua să fiu vicepreședinte și să mă ocup de afacerile Mișcării fără nicio stânjenire, ca și până acum, și că toată chestiunea se reduce la o satisfacție pur formală cu scopul de-a potoli pe General... El, ca prieten, mă sfătuește să accept... Generalul care ne-a adus la putere, merită această satisfacție.

Intrebare: Mihai Antonescu căuta să atenueze agitația provocată de cererea Generalului, oferindu-vă așa zicând participarea la beneficii, pentru eventualitatea că ați fi dispuși să-i încredințați destinele Legiunii. Ce i-ați răspuns?

Răspuns: I-am arătat mai întâiu situația grea în care m'am aflat după 6 Septembrie. Revoluția a fost comprimată, a fost frânată brusc. Pentru a se încadra Mișcarea în mentalitatea de Stat, este nevoie de un timp oarecare de așezare. Nicio schimbare de

regim din lume nu s'a produs fără convulsiuni. I-am amintit că dela instaurarea regimului național-legionar și până astăzi nu s'au produs decât incidente fără importanță. Dacă e vorba de a stabili responsabilitățile pentru cele întâmplate la Jilava, ele nu pot fi mai mari decât ale acelora cari au îngăduit să se desvolte această situație explosivă. I-am amintit de conversația ce-am avut-o cu el cu două săptămâni înainte. Prelungirea anchetei fără a se ști exact unde duce, fără a se indica bazele procesului, a contribuit enorm la desnodământul dela Jilava.

Cererea Generalului nu numai că pentru mine ca persoană este inacceptabilă, căci ar însemna că schimbarea se face sub presiunea evenimentelor dela Jilava și m'ar indica pe mine responsabil, dar este și practic inoperantă. Șefia Mișcării nu-i o șefie militară. Legionarii nu ascultă de șef indiferent cine este, ci de un anumit șef, cu anumite caracteristici sufletești. Legătura de disciplină este dublată de o legătură de dragoste și camaraderie. Generalul Antonescu ca Şef al Legiunii s'ar expune să dea dispoziții pe cari să nu le asculte nimeni și atunci raporturile dintre noi s'ar înrăutăți și mai mult. S'ar crea o sursă permanentă de conflict. Mihai Antonescu m'a ascultat, părea convins de expunerea mea, dar mi-a repetat că proclamarea Generalului ca Şef al Legiunii era o condiție «sine-qua-non» pentru continuarea colaborării.

Intrebare: Ideea de-a pune mâna pe șefia Legiunii îi venise Generalului în acel moment sau o avea mai de mult în cap?

Răspuns: Era un plan mai vechiu al lui. Cred că îl nutrea încă din 1938, depe timpul întrevederilor lui cu Corneliu Codreanu la Predeal. Ori -decâteori vorbea de Căpitan, se plângea că nu l-a înțeles. Avea uneori scăpărări de ciudă și folosea chiar cuvinte ofensatoare pentru memoria celui dispărut: «Codreanu nu m'a ascultat și acum uite unde zace». La începutul anului 1938, mai ales dupăce experiența cu Goga nu părea a satisface veleitățile Palatului, el se gândea la posibilitatea unei coaliții a forțelor de dreapta sub conducerea lui. Dar pentru a-și atinge acest scop, avea nevoie ca întreaga Mișcare, cu Căpitanul în frunte, să treacă sub ordinele lui. După asasinarea Căpitanului, vacanța dela șefia Legiunii l-a ispitit și mai mult. Intreținea relații clandestine cu legionarii în cursul prigoanei—în Decembrie 1938 trebuia să mă întâlnesc și eu cu el—, și făcea aluzii frecvente la misiunea lui de a salva Țara și Legiunea.

Intrebare: In timpul celor trei luni de colaborare cu Generalul, ați avut oarecari semne că el râvnește la acest titlu?

Răspuns: Multe chiar, unele vagi, altele destul de precise. Cu prilejul aniversării zilei de naștere a Căpitanului, 13 Septembrie, la «Casa Verde», Generalul mi-a dat o scrisoare să o citesc în cadrul ședinței solemne. Toate bune. Vorbea frumos de Căpitan, de luptele și sacrificiile lui, dar m'au isbit în text cuvintele «Căpitanul vostru de ieri». Era o primă încercare de a deschide o problemă de orientare a Mișcării, de a considera etapa parcursă de Legiune sub Căpitan ca încheiată și de a înmormânta odată cu moartea lui fizică și prezența lui spirituală în Mișcare. Impresia lăsată de scrisoare între legionarii prezenți a fost penibilă. O a doua încercare de a atenta la integritatea spirituală a Legiunii, mult mai gravă, s'a produs cu prilejul marei manifestații legionare din 6 Octombrie 1940. Inainte de-a porni spre locul adunării, vine la mine Mihai Antonescu cu un teanc de hârtii șapirografate, cerându-mi să dau dispoziții să fie distribuite grupelor legionare cari participau la manifestație. Ce conțineau hârtiile? Un fel de legământ pe care noi trebuia să-l depunem Generalului la această manifestație, însfârșit, o chestiune care mergea, dar, spre marea mea uimire, în loc să se sfârșească legământul cu salutul nostru tradițional «Trăiască Legiunea și Căpitanul», se încheia cu formula «Trăiască Legiunea și Generalul». Cei doi Antonescieni credeau că profitând de entuziasmul serbării, de bucuria legionarilor când îl vor vedea pe General îmbrăcat în cămașa verde, vor putea să substituiască pe Căpitan din formula salutului și să lege numele Legiunii de General. El voia o altă Legiune cu o altă mentalitate și spirit, care să poată fi ușor captată și absorbită în Stat. Pentru adaptarea ei dictaturii antonesciene, trebuia ștearsă mai întâiu pecetea imprimată de Căpitan organizației.

I-am arătat lui Mihai Antonescu imposibilitatea morală de a accepta modificarea salutului nostru. Formula este consacrată de sângele martirilor noștri și orice modificare a ei ar apărea ca o impietate față de cei căzuți. Apoi Generalul ar risca să se expună și ridicolului, căci s'ar putea să nu se găsească nimeni dispus să strige «Trăiască Legiunea și Generalul». La acest argument, Mihai Antonescu a fost mult mai sensibil. A renunțat să mai pledeze cauza salutului antonescian, fără alte comentarii.

Intrebare: Dar aluzii directe la șefia Dvoastră și la necesitatea unei revizuiri a acestei situații a făcut Generalul?

Răspuns: In schimbul de scrisori ce le-am avut cu Generalul și în numeroasele mele conversații cu el, aceste tendințe se manifestau fățiș. Mereu făcea aluzie la dificultățile ce le avem în Stat din cauza dublei comenzi. Și eu vedeam aceste dificultăți, dar vinovația cădea precumpănitor asupra lui, pentrucă dupăce a consimțit să proclame regimul național-legionar și să fie șeful acestui regim, refuza să adopte perspectiva politică a Legiunii. Conflictele s'ar fi evitat dacă Generalul Antonescu s'ar fi decis să părăsească vechea mentalitate și să lucreze în spiritul nostru. Dar Generalul nu onora implicațiile colaborării cu noi și atunci, evident, dubla comandă îl supăra la fiecare pas... El nu se străduia să facă să triumfe principiile Legiunii în Stat, ci era preocupat, în primul rând, cum să-și consolideze situația personală. Când a văzut că nu ne poate pune în jug, a început să lucreze pentru eliminarea noastră dela conducere. Vedea în această colaborare numai o necesitate politică de moment.

Intrebare: Ce măsuri ați luat pentru a para lovitura lui Antonescu?

Răspuns: Am convocat la Președenție Forul Legionar, instituție alcătuită în vara anului 1940 din fruntașii Legiunii, cu scopul de a le expune situația şi a le cere să se pronunțe. Paralel cu Consiliul a început și Forul să delibereze.

Intrebare: Cât timp au durat desbaterile Consiliului de Miniștri?

Răspuns: A fost un Consiliu de Miniștri de o lungime neobișnuită. A ținut până seara târziu. Chestiunea Jilavei trecuse pe al doilea plan. Acuma era clar că toate isbucnirile Generalului, toată încordarea creată în Consiliu prin retragerea lui dela desbateri, ca Achile sub corturi, toate acuzațiile și reproșurile, savant alternate cu manifestări de bunăvoință, erau înscenări făcute cu scopul să ne creeze un complex de culpabilitate și să ne determine să cedăm.

Intrebare: Care-a fost tonul general al discuțiilor în absența Generalului?

Răspuns: Trebue precizat că n'au fost discuții sistematice—în afară de ședința de dimineață—ci schimburi de opinii pe grupe. In cele din urmă, membrii Forului s'au amestecat cu miniștrii

formând un singur corp. Atmosfera era încărcată. Președenția Consiliului era înțesată de trupe și noi eram prizonierii virtuali ai Generalului. Victor Silaghi mi-a semnalat mișcări de trupe și în oraș. Miniștrii legionari și membrii Forului deliberau sub amenințare. Din această cauză discuțiile lâncezeau. Opiniile nu se puteau exprima în toată libertatea. Metoda utitlizată deoparte și de alta era persuasiunea. Fiecare parte evita să se ajungă la situații critice. Antonescu conta cu masacrarea nervilor noștri, iar noi speram că prelungindu-se rezistența noastră, se va obosi Antonescu și va renunța la proiectul său absurd. Criza se prelungea fără nicio perspectivă de a se ajunge la o soluție. Era o probă de nervi.

Pentru a nu fi totalmente la discreția lui Antonescu, în spre seară ne-am luat și noi anumite măsuri de apărare. Ilie Niculescu a întrodus în birourile mele 17 legionari înarmați din grupul Răsleți. Totodată s'a dat alarma și în Capitală. Legionarii mobilizați pela sediile lor erau gata să pornească în marș spre Președenție, la un semnal venit de aici.

Intrebare: Ați avut impresia că Generalul Antonescu ar fi fost capabil să pună mâna pe Dvoastră și pe ceilalți fruntași legionari în interiorul Președenției?

Răspuns: A fost o temere nejustificată. Dar eu vă spun ce am trăit atunci. El ne dă un ultimatum și ne cere să răspundem într'o clădire înconjurată de trupe. De fapt el nu luase aceste măsuri cu intenția de a ne aresta, ci pentru propria lui apărare. Anturajul lui îi cultiva sistematic teama că va fi ucis de legionari. Oridecâteori participa la o manifestație legionară, care se sfârșea cu urale vibrante pentru General, Antonescu, în culmea fericirii, îmi spunea: «Uite, Dle Sima, câte vești neadevărate se colportează. Dacă ar fi după ele, eu ar trebui să fiu cadavru acum. Mi s'a spus că voiu fi omorît de legionari la această manifestație și am fost avertizat să nu mă duc.» După Jilava, natural, anturajul lui, servindu-se de recentele întâmplări, a reluat ofensiva ca să-l convingă că viața îi este în pericol.

Trebue să recunosc că Generalul nu s'a gândit la o lovitură de acest gen. Am stat zi de zi cu el la Președenție și am fost de multeori în casa lui dela Predeal, dupăcum el a fost adeseori în mijlocul nostru, dar niciodată nu ne-a trecut prin minte măcar unuia dintre noi că s'ar putea folosi ospitalitatea ce i-o acorzi

unui om, ocrotirea de care se bucură în propria ta casă, pentru a imobiliza sau lichida un rival politic. Se vede că acest gen de luptă a devenit în zilele noastre specialitatea regilor.

Intrebare: Cum s'au comportat membrii Forului legionar și miniștrii legionari? Ați aflat suficient sprijin în Mișcare?

Răspuns: S'au produs oarecari clătinări în rândurile noastre, dar marea majoritate a rămas fermă pe poziție. Generalul Antonescu nu se bucura de simpatii în rândurile Mișcării din cauza duplicității lui, iar acțiunea lui de întimidare nu reușise. Mihai Antonescu sonda terenul, vorbea când cu unul când cu altul, dar pretutindeni se isbea de rezistență.

Intrebare: Dacă șantajul ar fi reușit și i-ați fi trecut șefia Legiunii Generalului, ce efect ar fi avut acest act asupra Mișcării?

Răspuns: Din punct de vedere al exercițiului comenzii, niciun efect. Nimeni n'ar fi ascultat de ordinele lui, în afară de câțiva oportuniști de profesie, bine cunoscuți în rândurile Mișcării. Era o comandă blocată. Dealtminteri, această incapacitate s'a verificat după evenimentele din Ianuarie. După expulsarea noastră dela putere, Generalul s'a considerat Şef al Legiunii și a început să dea ordine, să elimine din Mișcare. Dar după câteva zile s'a potolit, dându-și seama că formula nu este viabilă.

Dacă totusi s'ar fi ajuns aici, situația s'ar fi înrăutățit și mai mult. Antonescu nu era un om care să se mulțumească cu roluri simbolice. Ar fi dat ordine și constatând că nu se execută, m'ar fi acuzat pe mine și pe ceilalți conducători de sabotaj.

Din punct de vedere politic, consecințele actului ar fi fost însă incalculabile. Mai întâiu s'ar fi desființat bazele colaborării noastre cu Antonescu în cadrul Statului. Actul constituțional dela 14 Septembrie era practic anulat. Acest act prevedea o formulă tripartită a puterii: Regele, Conducătorul Statului și Mișcarea, reprezentată prin șeful ei. Dacă Antonescu lua conducerea Legiunii, implicit Mișcarea era scoasă din mecanismul constituțional. Voința unui personagiu strein de Mișcare se substituia propriei ei voințe. Antonescu ar fi decis de politica Mișcării, de rolul și locul ei în Stat. Mișcarea ar fi continuat să fie reprezentată în Stat ca indivizi, ca elemente singuratice, cari să ocupe anumite funcțiuni în administrație și în guvern, dar nu ca forță politică, ca entitate creatore de Stat. Mișcarea ar fi ajuns o simplă anexă a politicei antonesciene, fără drept de participare la formarea deciziunilor Statului.

Intrebare: Generalul, când cerea șefia Legiunii, se referea și la situația existentă în Spania. Formula era viabilă în România?

Răspuns: Comparația cu Franco era deplasată. In Spania, Falanga și Șeful Statului s'au sudat într'un efort eroic de trei ani de războiu, pentru a elibera țara de sub jugul Internaționalei Comuniste. Colaborarea noastră cu Antonescu nu dăinuia decât de trei luni și nu dăduse roadele cele mai bune. Puteam noi să încredințăm destinul Legiunii unui om care ajutase pe Carol la instaurarea dictaturii și care alunecase iarăși în brațele dușmanilor noștri? Ce garanții aveam că proclamându-l Șef al Legiunii nu-i vom făuri noi înșine instrumentul cu care să ne taie capul mai târziu? Dacă ne-ar fi închis mai târziu, dacă ne-ar fi ucis, el o făcea cu deplin drept și legitimitate. Nu era el Șeful Legiunii? Opunându-ne după aceea la măsurile ce le-ar fi luat pentru a îngenunchea Legiunea și a-i desființa caracteristicile ei fundamentale, pe bună dreptate ne-am fi făcut noi înșine vinovați de rebeliune contra autorității de noi înșine recunoscute a Șefului Legiunii. Cu dubla lui autoritate de Șef al Statului și Șef al Legiunii ne putea înlatura dela putere mult mai simplu și în așa fel că opinia publică nici să nu își dea seama de absurdul situației și perfidia loviturii. Primejdia era foarte mare. Ce-ar fi însemnat șefia lui Antonescu, și-au dat seama instinctiv toți legionarii.

A TREIA ALARMA

Intrebare: Văd că ne-am abătut dela subiectul principal, cazul Iorga-Madgearu.

Răspuns: Nu ne-am abătut, dar sfârșitul lui Iorga și Madgearu, nu se poate înțelege fără a parcurge întreaga frescă a evenimentelor din 26/27 Noembrie.

Intrebare: Când ați aflat de asasinarea lui Iorga și Madgearu?

Răspuns: De asasinarea lor n'am aflat nimic în cursul zilei. Numai de ridicarea lor de-acasă. Informațiile au venit pe două căi: dela Petrașcu, Secretarul General al Mișcării, și dela familiile lui Madgearu și Iorga, cari au telefonat imediat la Președenție, semnalând arestarea lor. Alarma pentru Virgil Madgearu s'a dat pela orele două după masă. Prima mea pornire a fost să merg în căutarea lui. Dar nu puteam părăsi Președenția. Antonescu pusese

o problemă de destin pentru Legiune. Dintr'un moment într'altul se putea produce o rupere a tratativelor și o ciocnire. De altă parte, speram că răpitorii vor repeta scena de dimineață cu Tătărescu și Ghelmegeanu. Il vor duce la Prefectură sau în altă parte și îl vor ținea secvestrat fără să se atingă de el. Mult mai târziu, în cursul după amiezii am fost anunțat că a fost ridicat și Iorga dela vila lui dela Sinaia. M'am găsit în aceeași situație. Eram blocat.

Intrebare: Generalul Antonescu nu v'a cerut să mergeți în căutarea lor?

Răspuns: Până astăzi, atitudinea lui Antonescu în cazul Iorga-Madgearu mi se pare stranie. In timp ce când a fost vorba de salvarea lui Tătărescu, Ghelmegeanu și Argetoianu, mi s'a cerut stăruitor să-i salvez—ceeace se făcea și fără stăruința lor—deastădată nu s'au mișcat nici Generalul nici Mihai Antonescu și nici Rioșeanu. Nu vreau să asvârl o bănuială nedreaptă, dar n'am observat la ei emoția de dimineață. In loc de-a întrerupe Consiliul de Miniștri, pentru a putea pleca în căutarea lor, salvarea lor fiind o chestiune de minute, Antonescu s'a folosit de această știre pentru a face o nouă presiune asupra mea pentru a-i preda șefia Legiunii. N'am putut să fac altceva, decât să telefonez în toate părțile semnalând dispariția lui Madgearu și Iorga și ordonând tuturor să-i pună în siguranță dacă îi găsesc.

Intrebare: Ce repercursiuni a avut arestarea lui Iorga și Madgearu asupra desbaterilor?

Răspuns: Ne-a asvârlit pe noi iarăși în defensivă. A ațâțat focul care ardea mocnit. In Mișcare este desordine, haos, anarhie, țipau în cor Antonescienii. Vezi Dta, împușcarea deținuților dela Jilava nu oferea lui Antonescu o platformă solidă să reclame șefia Legiunii. Cei împușcați erau asasinii recunoscuți ai legionarilor. Arestații de dimineață fuscseră eliberați și puși în siguranță. Când însă s'a aflat de ridicarea lui Iorga și Madgearu, Antonescienii au sărit pe această oportunitate excepțională, pentru a o exploata la maximum. Ei spuneau că nu mai este vorba de Jilava, de o isbucnire cu o caracteristică precisă, ci de un lanț de desordini, cari amenință viața tuturor oamenilor politici. Apoi personalitatea lui Iorga trezea emoții puternice chiar și în rândurile noastre. Greșala lui Antonescu este că în loc să suspende Consiliul de Miniștri pentru a se putea întreprinde operațiile de salvare a celor doi, a

lăsat să se târăgăneze ședința până seara târziu în mod inutil. Dar în timpul acesta Iorga și Madgearu au fost împușcați.

Intrebare: Cum s'a terminat Consiliul?

Răspuns: Cu renunțarea lui Antonescu de a mai reclama șefia Legiunii.

Intrebare: Ce l-a determinat pe Antonescu să bată în retragere?

Răspuns: Resemnarea lui se datorește în primul rând faptului că n'a găsit sprijin suficient în Mișcare. El credea că sub presiunea evenimentelor dela Jilava și a amenințării trupelor dela Președinție se vor produce în Mișcare defecțiuni suficient de mari pentru a mă obliga să cedez. Dar frontul legionar a rezistat bine. Marea majoritate a șefilor legionari nu s'au lăsat intimidați.

Apoi s'a mai petrecut ceva neprevăzut. Pela orele șapte seara, când criza se apropia de momentul ei culminant—se înoptase și nu știam dacă Antonescu nu are intenția să ne atace—apare Neubacher, ministru pentru chestiuni economice dela Legația germană. Venise într'o misiune de conciliere. A stat mai mult timp de vorbă cu mine în biroul meu. Apoi s'a dus la Antonescu. A revenit iarăși la mine. Scena aceasta s'a repetat de câteva ori. Teza lui, expusă ambelor părți, era că nu trebue dramatizată situația. A evocat întâmplări analoage din istoria tuturor revoluțiilor. Răsbunările sunt la ordinea zilei, când se produc schimbări radicale de regim. Generalul ar trebui să înțeleagă și el situația. Neubacher, ca prieten al Mișcării și prieten al Generalului, va vorbi acestuia în același sens.

Insfârșit, după ultima întrevedere cu Generalul mi-a comunicat că Conducătorul Statului renunță de-a mai pretinde șefia Legiunii și nu modifică statu-quo-ul politic, dar, în schimb, cere dela mine garanții serioase că desordinele nu se vor mai repeta. Eu am redactat atunci un apel la ordine către legionari și o declarație de reînnoire a legământului de credință față de General, documente cari au apărut în ziare.

M'am dus apoi la Antonescu și am avut cu el o discuție surprinzător de calmă; aș putea zice aproape cordială. Vorbea cașicum nimic nu s'ar fi întâmplat între noi. Generalul stăpânea arta de a alterna momentele de furie cu manifestări de bunăvoință și blândețe. Adeseori se înfuria, dar adeseori simula furia. M'a învitat să luăm o gustare împreună, dar m'am despărțit repede de el căci

eram neliniștit de soarta lui Iorga și Madgearu și voiam să plec în căutarea lor pe Valea Prahovei.

Intrebare: In cadrul măsurilor de ordine luate cu acest prilej a fost disolvată și poliția legionară? V'a cerut Antonescu aceasta?

Răspuns: Nu, nu mi-a cerut el să desființez poliția legionară. A fost o măsură a mea, luată independent de orice presiune din partea Generalului. Poliția legionară devenise inutilă și un factor de perturbare al ordinei în Stat, dupăce, prin Direcția Generală a Polițiilor, al cărei șef era Alecu Ghica, noi controlam întreg aparatul polițienesc. Nu mai era nevoie de această dublură.

IN CAUTAREA LUI IORGA SI MADGEARU

Intrebare: Mai aveați vreo speranță să-i găsiți vii pe Iorga și Madgearu?

Răspuns: Imi făceam socoteala că s'ar putea repeta pățania de dimineață: să nu fie uciși, ci numai secvestrați. Mă gândeam că printre cei ce l-au ridicat, se va găsi unul cu scaun la cap care să-și dea seama de răul ce-l fac Mișcării. Dar d'abia ieșisem dela Antonescu și o altă veste îmi spulberă și aceste speranțe. Se anunță șeful de post dintr'o comună depe Valea Prahovei la telefon care vrea neapărat să vorbească cu Vicepreședintele Consiliului de Miniștri. «Am onoare a raporta că pe teritoriul Comunei... s'a descoperit cadavrul profesorului Nicolae Iorga.» Am rămas năucit. Mai încercam să înnod o firavă speranță. Dar dacă totuși nu-i adevărat? Dece telefonează șeful de post direct mie și nu anunță pe superiorii lui? La Ministerul de Interne și la Președinție nu se știa încă nimic. In același moment îmi aduce Ilie Niculescu o știre care nu mai îngăduia nicio speculație. Are informații sigure că Iorga nu mai este în viață. Se întorsese depe Valea Prahovei un legionar care luase parte la expediție. Despre Virgil Madgearu nu știa nimic. Dar dacă omul mai poate fi salvat și ce fac ceilalți cari nu s'au întors? Mi-era teamă de alte complicatii. Trebuie să le dau de urmă. Fără a mai zăbovi, m'am urcat în mașină cu Roșu Octavian, Dr. Biris și Stoicănescu și am pornit spre Ploești.

Trebue să fi fost aproape de zece. O călătorie anevoioasă. Șoseaua era controlată de patrule militare și, din loc în loc, vehiculele erau oprite și persoanele legitimate. La Ploești m'am abătut

mai întâiu pela sediul legionar. Aici n'am găsit decât pe fratele șefului de Județ, Gheorghe Tase. Acesta n'a putut să-mi dea nicio referința. De acolo am trecut la Prefectură, unde mi s'a spus că Prefectul Județului, Marin Stănescu, se află la vila lui dela Câmpina. Din sondările făcute la Ploești, am aflat însă că echipa care ridicase pe Iorga și Madgearu acum ar fi în drum spre Câmpina, cu planul să prindă pe Prefect și să-l asasineze.

Interbare: Era considerat Prefectul de Prahova ca adversar al Legiunii?

Răspuns: Intre Prefect, care nu era legionar, și organizația locală existau oarecari fricțiuni, dar de aici și până a lichida conflictul pe aceasta cale ... era o distanță. Ştirea mi s'a părut neverosimilă, dar, pentru a nu se întâmpla o altă nenorocire, am pornit spre Câmpina cu maximum de viteză ce putea să scoată mașina.

Intrebare: S'a verificat informația? Ce-ați găsit la Câmpina?

Răspuns: Locuința Prefectului era păzită de jandarmi. Când ne-am oprit în fața casei lui—trebue să fi fost pe la unu noaptea—, Marin Stănescu a crezut că i-a sosit ceasul din urmă. Nu ne-a lăsat înăuntru decât dupăce s'a legitimat Biriș. Fusese și el informat că se pregătește suprimarea lui. Pentru a-l liniști, m'am oferit să dorm în noaptea aceea la el. A acceptat și ne-a găzduit cu toată plăcerea. Abia ne-am așezat pe scaune, când sună telefonul. Era Legiunea de Jandarmi care anunța că s'a găsit cadavrul lui Iorga pe un câmp din apropierea unei comune. Probabil că deabia acuma se comunicase vestea și la București. Despre Virgil Madgearu lipsea încă orice știre. A doua zi prefectul m'a anunțat că a fost găsit și cadavrul lui Madgearu. Nu mai era nimic de făcut pe Valea Prahovei.

Intrebare: Nu mi-ați răspuns dacă era adevărată sau nu informația referitor la intenția echipei depe Valea Prahovei de a suprima și pe Prefectul Județului?

Răspuns: Cred că a fost o alarmă falsă. Dar în împrejurările de-atunci nimic nu mi se părea imposibil din partea acestei echipe-fantome.

Intrebare: Asasinarea lui Iorga și Madgearu putea da naștere la o nouă tensiune în relațiile cu Antonescu?

Răspuns: Fără îndoială. Când Antonescu renunțase de-a mai modifica structura politică a regimului, el știa numai de dispariția lui Iorga și a lui Madgearu, nu și de împușcarea lor. Acesta

era un fapt nou care putea deslănțui o nouă criză. M'am întors la' Bucureşti trist şi abătut. La înapoiere, însotit de Prefect. m'am oprit la niște sonde de petrol, apoi am vizitat niște sate distruse de cutremur, mai mult pentru a schimba peisagiul preocupărilor și a câștiga timp de reflecție.

Ce voiu găsi la Bucureşti? Acei ce l-au executat pe Iorga, au creat Mișcării o problemă teribilă. Aveam atâția dușmani cari nu așteptau decât prilejul ca să se producă o spărtură în regim pentru a sări pe noi. Nici nu știam cine pusese la cale expediția; doar atâta că inițiativa fusese luată de grupul legionar care lucra la Institutul Național al Cooperației. A fost o instigație din afară sau un act spontan, săvârșit sub impresia întâmplărilor dela Jilava? Dacă nu-i o mână streină la mijloc, cum de nu s'a găsit niciunul dintre ei care să-și dea seama de consecințele actului? «Legionarul nu este nici prost și nici de vânzare» spunea Căpitanul.

SITUATIA DELA BUCURESTI

Intrebare: Ce situație ați găsit la București?

Răspuns: Neverosimil de calmă. Generalul Antonescu nu numai că n'a mai încercat să speculeze ultimele întâmplări. dar renunțase și la ideea de-a numi un militar în fruntea Prefecturii de Poliție -poziție pe care eu o dădeam ca pierdută după cazul Iorga-Madgearu. Când am ajuns la București, Generalul semnase decretul de numire al lui Radu Mironovici în locul Colonelului Zăvoianu. In lipsa mea, tratativele au fost duse de Vasile Iasinschi, care a isbutit, cu tact și energie, să obțină numirea lui Radu Mironovici în fruntea Prefecturii.

Intrebare: Cum vă explicați că Generalul Antonescu s'a potolit ca prin farmec?

Răspuns: Isbindu-se de un refuz categoric în chestiunea șefiei legionare, Generalului Antonescu nu-i rămânea alt mijloc ca să-și impună voința decât recursul la forță. Dar baza lui de atac era prea strâmtă în acel moment. Intâiu, nu găsise suficiente adeziuni în Mișcare. Apoi, pentru 30 Novembrie erau fixate funeraliile Căpitanului. Se anunțase venirea unei delegații germane. formată din Baldur von Schirach și Von Bohle, însărcinați să reprezinte

pe Cancelarul Germanici. Din toată țara soscau apoi numeroase delegații legionare la București. Domnea aceeași atmosferă de recules culegere profundă, de comuniune mistică, ca la înmormântarea lui Moța și Marin. O bruscare a situației din partea lui Antonescu în acele momente ar fi apărut ca un ultragiu adus memoriei Căpitanului. Reacția ar fi fost foarte puternică. Insfârșit, el nu putea să încerce lovitura contra noastră fără de sprijinul Germaniei. Singur era prea slab. Ori, la vremea aceea, guvernul german nu înclinase încă balanța spre unul din factorii componenți ai regimului. Acest complex de circumstanțe cu totul defavorabil unei loviturI de Stat, l-a obligat pe General să se potolească. Abia în Ianuarie, după ce și-a asigurat asistența militară a Berlinului, a îndrăsnit să ne atace.

Intrebare: Ați văzut pe făptuitori?

Răspuns: In aceeași zi când m'am întors depe Valea Prahovei, 28 Noembrie, pe la orele nouă seara, în fosta reședința a Elenei Lupescu, din Aleea Vulpache. Mi i-a adus Ilie Niculescu. Era echipa întreagă, opt inși în total. Şeful și purtătorul lor de cuvânt era Inginerul Traian Boeru, care ocupa o importantă funcțiune la Institutul Național al Cooperației.

Intrebare: In ce stare sufletească i-ați găsit?

Răspuns: Erau transfigurați. Un fel de împăcare supremă, de liniște dintr'o altă lume se citea pe fetele lor. In numele tuturor a luat cuvântul Traian Boeru. A vorbit în accente mistice de răsbunarea Căpitanului, de ticăloșia lui Iorga și Madgearu, de porunca lăsată de Căpitan să-l răsbunăm. A evocat cei 20 de ani de suferințe îndurate de legionari, nenumăratele închisori, umilințe și lovituri primite.

Am trăit un moment de mare emoție. Ţinuta tuturor m'a impresionat profund. Bănuiala că la mijloc ar fi o instigație streină, se risipise. Era o mână de oameni exasperați de ticăloșiile regimului anterior, cari credeau că a sosit ceasul răsbunării supreme. Trei zile, afirmau ei, aveau dreptul să facă orice, fără să întrebe pe nimeni. Trei zile de răsbunare și după aceea Mișcarea va reîntra în ordine și legalitate.

Când au aflat de împușcarea deținuților dela Jilava, au întrat și ei în fierbere. Vroiau să facă și ei ceva, să doboare pe vreunul din tiranii cari ne-au chinuit 20 de ani. A fost o goană să nu piardă acest moment unic. Complicațiile politice ce s'ar putea ivi

depe urma acțiunii lor nu i-au interesat. Primul lor gând a fost să răpună pe Tătărescu și Argetoianu. S'au dus pe la casele lor, dar aceștia fuseseră ridicați de dimineață de o echipă dela Prefectură. In lipsa acestora, au pornit în căutarea lui Iorga și Madgearu.

Intrebare: Cele «trei zile de răsbunare» erau o lozincă secretă a Legiunii?

Răspuns: Nici Căpitanul și niciunul dintre fruntașii Legiunii n'au lansat această lozincă. Teza oficială a Mișcării, consemnată în Cărticica Șefului de Cuib era că, în eventualitatea unei biruințe legionare, pedepsirea celor vinovați trebuie să se îndeplinească în forme legale. Ideea cu cele «trei zile» incepuse să circule pela periferia Mișcării în cursul prigoanei din 1938. Cine știe ce legionar a lansat această lozincă sub impresia teribilelor masacre ce le-am suferit. Dar în nicium moment factorii responsabili ai Legiunii n'au aprobat-o și nu și-au însușit-o. Echipa care a executat pe Iorga și Madgearu a reținut această idee ca un fel de testament al celor căzuți și se considerau perfect justificați din punct de vedere al îndatoririlor lor față de ei.

Intrebare: Am citit însă într'una din ultimele circulări ale lui Corneliu Codreanu că vrea să fie răsbunat dacă se va întâmpla ceva cu el. Nu se refereau ei și la această circulară și cum se împăca această declarație cu punctul programatic din Cărticica Șefului de Cuib, în care tot Câpitanul cerea intervenția justiției pentru pedepsirea celor vinovați?

Răspuns: Intre cele două texte nu există nicio contradicție. Depinde de situația în care te afli: în opoziție sau la guvern. Când ești în opoziție și acela care deține frânele Statului calcă legea, săvârșește abuzuri și recurge în cele din urmă la violență, atunci dacă reacționezi, dacă dai replica cuvenită călcătorilor de lege, dacă răspunzi la violență prin violență, atunci actul acesta se chiamă răsbunare. De pildă, căderea lui Duca a fost un act de răsbunare al unor tineri cari n'au mai putut suporta nedreptățile și crimele guvernului în perioada alegerilor. Căpitanul se referea la această situație când vorbea de răsbunare. Dacă guvernanții carliști îl omoară, nici ei să nu stea cu mâinile în sân. Pentru eventualitatea însă că Legiunea ajunge la putere, el a prevăzut «opera legală de pedepsire». Un Stat nu se răsbună. Un Stat lasă justiției sarcina de-a pedepsi pe vinovați. Sentimentul răsbunării, care

clocotește în sufletul fiecărui om năpăstuit, trebue să cedeze locul exigențelor de existență ale Statului.

Intrebare: Ce credeți de versiunea care circulă chiar printre legionari că suprimarea lui Iorga și Madgearu s'ar datora unei intrigi a Gestapo-ului din România?

Răspuns: Am examinat această părere cu cea mai mare atenție și mi se pare complet lipsită de fundament. Ce interese ar fi avut guvernul german? Este adevărat că Iorga și Madgearu se numărau printre dușmanii Germaniei hitleriste. Dar aceasta era prin 1938. 1939. Incepând cu anul 1940, puseseră și ei o surdină dușmăniei lor contra Germaniei, ca de altminteri toți reprezentanții partidelor. Din punct de vedere al unei acțiuni de rezistență și sabotaj contra colaborării româno-germane, erau apoi inofensivi. Nu erau oameni de front de cari să se teamă cineva, dupăcum toată așa zisa opoziție din timpul lui Antonescu—inclusiv comuniștii—nu s'au avântat dincolo de limitele rezistenței verbale. Din punct de vedere al intereselor germane, suprimarea lui Iorga și Madgearu ar fi fost un non-sens, iar o mare putere n'are obiceiul să se răsbune. Dar proba cea mai evidentă contra unei atari versiuni este faptul că după înlăturarea Legiunii dela putere, național-socialiștii germani au trăit în excelentă tovărășie cu lumea veche, lume care până atunci le fusese dușmană. Noi fuseserăm substituiți în alianța cu puterile Axei de această lume, considerată de Berlin a fi mai flexibilă, mai ușor de manevrat și mai dispusă să se încovoaie cerințelor imperialismului german. Dacă ar fi trăit Iorga și Madgearu, n'ar fi fost mai viteji. Ar fi tăcut sau ar fi jucat jocul oportunist al celorlalți oameni politici, adică aparentă supunere puterilor Axei în prima fază a răsboiului, pentru a conspira în faza a doua contra acelorași puteri.

Mai plauzibilă mi se pare această ipoteză sub un alt aspect —dacă e vorba să mergem pe ea—că Gestapo-ul a pus la cale suprimarea lui Iorga pentru a ne face nouă rău. Uneltind asasinarea lui Iorga, Germanii provocau un grav conflict între noi și Antonescu și astfel deveneau arbitrii situației din România. Dar și această presupunere cade, pentrucă atitudinea lor în timpul Jilavei a fost corectă de ambele părți. Grija lor a fost ca să nu se turbure echilibrul politic existent. Abia mai târziu i-au dat mână liberă lui Antonescu «să facă ordine» în țară.

Intrebare: N'au existat anumite fapte la baza acestei versiuni,

anumite elemente susceptibile să trezească bănuiala că moartea lui Iorga și Madgearu ar fi conexată cu activitățile Gestapo-ului din România?

Răspuns: Ce cred eu, cum a putut să se scornească această fantastică idee? Ilie Olteanu, Președintele Institutului Național al Cooperației, aflase de planul subalternilor lui de a-l suprima pe Madgearu. A căutat să-i convingă să nu se atingă de Madgearu până ce nu vor întreba Secretariatul Mișcării. Dar toată stăruința lui a fost zadarnică. Echipa dela Cooperatie nu a voit să țină seama de nimic și a plecat în căutarea lui Madgearu. Olteanu n'a putut face altceva decât să-l avizeze pe Petrașcu, care, la rândul lui, a venit la mine și mi-a comunicat ce s'a întâmplat. Refuzul încăpățânat al echipei dela Cooperație de a trece pela Sediul Legiunii a trezit la unii legionari bănuiala că aceștia s'ar fi aflat în slujba unei puteri streine. Când am avut însă prilejul ca să vorbesc mai pe îndelete cu ei, mi-au explicat dece au procedat așa. «Dacă treceam pela Sediu, știam că vom fi opriți și Madgearu ne scăpa din mâini.» Ei aflaseră ce s'a întâmplat de dimineață la Prefectură. «Legiunea, în mod oficial, nu putea participa la o acțiune de pedepsire în afara legii.»

Intrebare: Dar faptul că Inginerul Boeru și întreaga echipă, condamnați la moarte în țară, au fost primiți în Germania ca refugiați politici nu putea trezi bănuiala că Gestapo-ul era interesat să-i salveze?

Răspuns: Guvernul german luase o hotărîre globală. Oricărui legionar care se refugia în Germania i se acorda azil politic în anumite condițiuni, pentru a nu turbura bunele raporturi cu Antonescu, adică domiciliu forțat, interdicția oricărei activități politice, interdicția oricărei legături cu țara, muncă în fabrică etc. Nu se făcea nicio discriminare privind faptele pentru care a fost cineva urmărit în țară. In grupul dela Rostock întraseră chiar și agenți ai lui Eugen Cristescu, dându-se drept legionari. Cu toate protestele noastre, n'a fost chip să fie îndepărtați. Dealtminteri, guvernul german nici nu putea face vreo excepție extrădând pe cineva, căci odată principiul călcat, Generalul Antonescu ne putea reclama pe toți. Acolo aparțineam unui augrenaj politic, împărtășeam aceeași soartă, motivele pentru care cineva a părăsit țara nejucând decât un rol secundar.

Intrebare: Dar n'a putut să fie o altă mână streină la mijloc?

Răspuns: Dacă vrem cu tot dinadinsul să urmărim această pistă, atunci trebue să ne orientăm și după «cui i-a folosit» suprimarea lui Iorga și Madgearu. Antonescu a profitat din plin de această nenorocire. Atunci trebue să concludem că echipa a acționat mânevrată de serviciul de spionaj a lui Rioșeanu, cu aprobarea Generalului, ceeace frizează absurdul. Viclenia lui Antonescu nu se împiedeca de niciun scrupul, dar este totuși excesiv să-i atribuim un asasinat de acest gen. El s'a bucurat de cărămida ce ne-a căzut în cap, a exploatat cât a putut această nenorocire, dar din tot ce știu eu este în afară de orice bănuială ca el să fi avut vreun amestec în acest atentat. Dacă vrem să epuizăm cadrul posibilităților, atunci nu putem scoate din cauză nici serviciile anglo—saxone—prin intermediul prietenilor lor români—interesate ca să se producă turburări în România.

Există în genere la oameni o tendință de a complica lucrurile, de a căuta sensuri ascunse realităților. Explicațiile simple și naturale nu-i satisfac. Mi-aduc aminte că atunci când căzuse Armand Călinescu, Nemții inventaseră o poveste cu Intelligence-Service, iar Englezii jurau pe toți sfinții că serviciile secrete germane organizaseră atentatul. Ei bine, am întâlnit după accea oameni serioși cari credeau în asemenea năsbâtii. In realitate și unii și alții erau perfect inocenți. Impușcarea lui Călinescu a fost o operație internă a Mișcării, fără niciun amestec strein. După asasinarea Căpitanului, oricine se putea aștepta la acest act. Mai fuseseră câteva încercări neisbutite. Ar fi fost mai degrabă anormal ca să nu fi fost împușcat Călinescu. Şi în cazul lui Iorga și Madgearu, cine cunoaște ansamblul întâmplărilor, își dă seama că împușcarea a fost provocată din cauza ruperii unor zăgazuri sufletești, din cauza exploziei unor zăcăminte de durere și revoltă în sufletul acestor oameni. Cum spune Căpitanul, «orice organizație omenească, orice grupare politică, sau de orice natură, are oameni cuminți, care trec filosofând peste toate aceste trecătoare bruscări, ingerințe, provocări, injustiții, dar mai are și nebuni, care nu știu filosofie și care reacționează cum îi taie capul». (Comunicat dat în legătură cu rectorul Universității dela Iași, Traian Bratu.)

Intrebare: Ce consecințe a avut împușcarea lui Iorga și Madgearu asupra politicei Mișcării legionare?

Răspuns: Ne-a creat mari neajunsuri. Unul din primele mele

obiective după abdicarea Regelui Carol a fost legalizarea revoluției, adică alegeri libere, cu participarea tuturor partidelor. I-am propus acest lucru Generalului încă dela începutul guvernării noastre. Eu consideram regimul național-legionar o soluție transitorie, impusă de împrejurări, pentru a nu se produce un vacuum politic. Prin împușcarea lui Iorga și Madgearu, politica de pacificare internă, bazată pe separația cadrului politic al țării de lotul marilor vinovați, a fost îngreunată. Actul dela Jilava era digerabil politic, ar fi putut constitui chiar o ușurare pentru toată lumea, dacă s'ar fi oprit aici, dacă n'ar fi intervenit complicația cu Iorga și Madgearu. Dar după împușcarea celor doi, întrase panica în toți oamenii politici. In timp ce până în acel moment vechile partide se comportau neutral, aș zice chiar cu oarecare simpatie pentru noua experiență, din acest moment toți s'au lipit de Antonescu, toți își căutau scăparea în brațele lui, toți îl solicitau să curme cu anarhia în țară.

Intrebare: Mi se pare că pentru partide ar fi fost greu să discearnă datele fundamentale ale problemei din acel moment. Căci deși solidare cu Mișcarea în chestiunea abdicării Regelui, nu le-a părut tolușî bine că a venit Legiunea la putere. Ce credeți?

Răspuns: Evident, partidelor, cari se gândeau și ele la putere și își vedeau locul ocupat de Mișcare, le era greu să-și dea seama că creatorul anarhiei era Antonescu, că numai el avea nevoie de permanentizarea tensiunii pentru a-și putea justifica dictatura. Noi, ca partid de mase, nu eram avizați la acest instrument de guvernare ci, dinpotrivă, țelul nostru politic era să ne consolidăm pozițiile câștigate prin revoluție cu ajutorul unei competiții electorale libere.

Intrebare: S'a observat schimbarea de climat în relațiile cu vechile partide?

Răspuns: Am verificat eu însumi groaza ce se răspândise în partide după împușcarea lui Iorga și Madgearu. La Președenția Consiliului venise Radovan pentru a se informa dacă viața lui Maniu și Mihalache nu este în pericol. O întrebare asemănătoare pusese Augustin Popa lui Emil Bulbuc. Dr. C. Angelescu m'a invitat în casa unui prieten al său și în discuția ce-am avut-o cu el m'a rugat să-l iau sub ocrotire. El este un om bătrân și bolnav și trebue să se plimbe în fiecare zi. De când cu moartea lui Iorga, nu mai cutează să iasă afară din casă. I-am explicat cum s'a

întâmplat această nenorocire, care-i mai mare pentru noi decât pentru acei loviți de ea, și i-am dat asigurări că actele de violență nu se vor mai repeta.

O a doua consecință gravă a fost că s'a oferit lumii vechi un steag de luptă. Iorga era mai mult decât un om politic. El domina în câmpul culturii românești. Adversarii Mișcării au avut grije să agite tocmai acea parte din activitatea lui care era mai susceptibilă să provoace indignare în opinia publică: «A fost ucis apostolul neamului!»

Intrebare: Popularitatea Mișcării s'a resimțit din cauza împușcării deținuților dela Jilava și a lui Iorga și Madgearu?

Răpuns: In masele largi ale poporului ecoul a fost de altă natură. Popularitatea noastră a crescut brusc și în atari proporții încât în luna Decembrie am fost obligat să opresc înscrierile de noi membri. In actul dela Jilava, poporul vedea o răsbunare a propriilor lui suferințe, iar moartea lui Iorga și Madgearu lăsase mulțimile indiferente. Aceștia nu se bucurau de trecere în popor. Comentariile au fost defavorabile în anumite sectoare dela orașe si mai ales în lumea de huzur a Bucureștilor.

Intrebare: In cazul echipei care a împușcat pe Iorga și Madgearu s'ar putea aplica maxima lui Talleyrand: «A fost mai mult decât o crimă. A fost o greșală.» Nu credeți?

Răspuns: N'a fost o crimă, ci numai o greșală. O greșală față de Mișcare. In raport cu cei împușcați, Iorga și Madgearu, nu există crimă, in sensul că li s'ar fi ridicat viața pe nedrept. Iorga a fost asasinul Căpitanului, al întregei generații de luptători naționaliști. Evident nu i-a pus Iorga cu mâna lui șreangul de gâtul Căpitanului, dar a fost complice la crimă cu Elena Lupescu și Armand Călinescu. Cât privește pe Virgil Madgearu, acesta a fost avertizat încă din 1937 ca să înceteze cu instigația la asasinat. Oamenii aceștia din punct de vedere moral, politic, juridic, național și istoric erau vinovați și își meritau soarta.

Echipa Boeru a făcut greșala, o crimă dacă vrei, față de Mișcare, în sensul că ne-a creat o gravă problemă politică. Vinovăția lui Iorga și Madgearu era în afară de orice discuție. Ei trebuiau judecați, condamnați și chiar împușcați, dar într'o luptă politică mai intervin și alte considerații cari depășesc ideea de justiție, de pedepsire în sensul absolut al cuvântului. Pedepsirea lui Iorga și Madgearu era inoportună în împrejurările în cari ne aflam atun-

ci. Era o chestiune de conjunctură politică, pe care un legionar dela periferia Mișcării nu o putea aprecia.

Intrebare: Ca să abordăm celălalt aspect al personalității lui Nicolae Iorga, sunt mulți care deplâng dispariția acestuia, afirmând că ar fi putut să dea încă mult în domeniul culturii. Ce credeți de această judecată?

Răspuns: Şi eu cred că Iorga ar fi putut să mai scrie multe cărți de valoare, deşi judecând după ultimele lui volume producția lui suferea sub toate aspectele. Dar problema este fals pusă. El a avut la dispoziție 50 de ani pentru lectură și creație. A putut să se realizeze ca istoric și ca om de cultură. Ce să spunem atunci de acei tineri cari au fost uciși în floarea vărstei, când de abia le înmugurea talentul? Gingașele făpturi din exil cari se emoționează și astăzi de moartea lui Iorga ar face un ges nult mai nobil și mai mișcător dacă și-ar rezerva regretele pentru victimele dictaturii carliste, ucise sub oblăduirea spirituală a maestrului: Polihroniade, Tell, Craja, Cotigă, Belgea, Puiu Gârcineanu, Iordache Nicoară și alții, cărora li s'a astupat gura cu pământ înainte de-a putea să împărtășească lumii comoara sufletului lor.

In «Asasinatele dela Jilava», carte apărută în timpul dictaturii antonesciene, e o fotografie a lui Iorga, a cadavrului lui Iorga, prezentată în așa fel încât să apară pe primul plan capul lui enorm, cu barba însângerată. Când am văzut această fotografie, m'a isbit asemănarea cu o altă fotografie, a unui alt istoric, Vasile Christescu, ucis în 26 Ianuarie 1939 de agentul de poliție, evreul Otto Reiner. Armand Călinescu, ca să sperie lumea legionară, lăsase să apară această fotografie în ziare: Vasile Christescu era fotografiat în aceeași poziție, cu capul atârnat în jos și două părăiașe de sânge se prelingeau din colțurile gurii.

Oare contemplând această fotografie, nu s'o fi gândit Iorga la pierderea ce-o sufere cultura românească prin asasinarea mișeleasă a acestui strălucit elev a lui Pârvan, care se făcuse cunoscut în lumea științifică printr'o serie de lucrări de mare valoare?

Intrebare: Bine, dar Nicolae Iorga putea să dea din umeri, spunând că Vasile Christescu în loc să-și vadă de carte, s'a înhăitat cu o bandă de teroriști ca să dărâme Statul?

Răspuns: Această judecată se poate întoarce și împotriva lui Iorga. Şi el, în loc să-și vadă de manuscrise, s'a înhăitat cu o bandă

de asasini ca să ucidă tineretul țării și să pregătească invazia sovietică în România.

Intrebare: Ce legătură există între invazia sovietică și asasinarea căpeteniilor legionare?

Răspuns: Ficcare generație are o anumită misiune în cursul istoriei unui neam. Misiunea generației iorghiste era să înfăptuiască unitatea națională. Dar e aproape imposibil, în orice caz rar se întâmplă, ca aceeași generație, după 20 de ani, să fie în stare să se înfrunte cu un alt moment decisiv din istoria Neamului și să-l rezolve fericit. Ii lipsește sensibilitatea pentru problemă. S'a născut o altă lume, cu alte orizonturi și alte coordonate istorice. Generația iorghistă nu era în stare să discearnă pericolul comunist. E o chestie de intuiție, de sensibilitate istorică, de dinamică națională. Misiunea de a împiedeca bolșevizarea României revenea generației noastre, aceleia care se pregătise pentru această misiune în luptă cu comunismul, încă din 1919. Această generație fiind eliminata prin violență și uzurpare dela responsabilitățile Statului prin colaborarea lui Iorga și a altora, se pregătea calea invaziei comuniste, pentrucă generația veche era incapabilă, cum s'a dovedit la 23 August, nu numai să combată pericolul comunist, dar să-i identifice măcar conturul real.

Dl. Şeicaru mi-a dat să citesc o serie de articole scrise de el în «Curentul», articole apărute în intervalul Ianuarie-August 1944. Am rămas surprins de luciditatea cu care analiza situația Europei răsăritene în preajma prăbușirii celui de-al Treilea Reich. Dupăce le citești, îți dai seama că complotiștii dela 23 August nu mai pot invoca nici cel puțin scuza ignoranței. Nici astăzi, dupăce au trecut 15 ani dela trădarea Europei răsăritene, nu se poate scrie ceva mai bun, mai complet, mai documentat, mai dramatic, referitor la acest subiect. Prin articolele Dlui Şeicaru, opinia publică românească era informată la zi de trădarea ce se pregătea în lagărul aliat. Polonia era vândută lui Stalin, Jugoslavia era vândută lui Stalin. Cum își închipuiau fruntașii partidelor că Roosevelt ș Churchil vor rezerva o altă soartă României, care nici măcar nu fusese aliata lor? Cum au putut acești oameni să dea mai mare crezare șoaptelor colportate de «atotștiutorii» dela Externe decât știrilor alarmante cari veneau din toate țările neutrale și le erau servite prompt în fiecare dimineață în ziarul «Curentul»? Oare Walter Lippmann merita mai puțină considerație decât Niculescu

Buzești? Informațiile despre împărțeala dela Teheran erau difuzate de un ziar de mare tiraj și este exclus să nu le fi citit și fruntașii partidelor. Atunci dece acest sfârșit lamentabil, se întreabă Dl. Seicaru? Dece-a fost doborît Mareșalul și nu s'a adoptat de toți factorii politici responsabili, guvern și opoziție, unica atitudine impusă de evenimente: rezistența cu arma în mână, după eroicul exemplu al Finlandei? Dece toate aceste avertismente, bazate pe ultimele știri captate din lumea întreagă n'au fost luate în seamă și destinul națiunii a fost lăsat pe mâna unor iresponsabili?

Ii vine greu Dlui Seicaru, care aparține aceleași generații, să înțeleagă că dânsul constituia o excepție în mijlocul unei lumi care trăia și gândea cu 20 de ani în urmă. Dl. Şeicaru predica în pustiu. Nici Maniu, nici Mihalache, nici Brătienii, și nici chiar Mareșalul n'aveau sensibilitate pentru problemă. Problema comunistă avea alte aspecte și reclama alte mijloace de a o aborda decât conceptul de politică tradițională al statelor europene. Conspirația comunistă lucra pe două tablouri: de-acolo de unde Maniu, Mihalache, Brătianu sau Antonescu așteptau ajutor, adică din Occident, de-acolo se întindeau spre țară tentaculele aceleași conspirați cuibărite în sânul marilor democrații occidentale.

Cine știe daca destinul n'a fost prea clement cu Iorga și cine știe dacă acești tineri, împușcându-l nu i-au făcut un serviciu? Pedeapsa cea mai mare pentru el ar fi fost să trăiască, ca să vadă prăpădul ce s'a abătut asupra țării din cauza orbirii lui, pentruca apoi să fie pus de bolșevici în alternativa de a-și prostitua scrisul la bătrânețe sau să-și sfârșească zilele în închisoare.

SANCTIUNILE CONTRA LEGIONARILOR. CONVENTIA FINALA CU ANTONESCU

Intrebare: Guvernul hotărîse aplicarea de sancțiuni legionarilor implicați în actele dela Jilava și în împușcarea lui Iorga și Madgearu. Cum s'a rezolvat această chestiune?

Răspuns: Adversarii noștri și chiar unii dintre camarazi și-au închipuit că noi am subscris la sancțiuni numai pentru a trece hopul, dar că niciodată în sinea noastră n'am avut intenția să trimitem în fața justiției pe legionarii vinovați. Este o eroare. Eu n'am căutat să sustrag pe nimeni justiției. Comunicatul dat cu

aprobarea miniștrilor legionari trebuia onorat. Dar chestiunea sancționării camarazilor noștri nu putea fi desprinsă de ancheta întreprinsă împotriva acelora cari asasinaseră pe legionari. Cele două probleme se întrețeseau și trebuiau rezolvate împreună. Acțiunea justiției trebuia să se proiecteze cu egală energie în ambele direcții, dacă voiam să fie corect administrată și să corespundă sentimentului de justiție al țării.

Intrebare: Prin dispariția deținuților dela Jilava nu se încheia automat dosarul crimelor carliste?

Răspuns: Cei împușcați nu reprezentau decât o parte din grupul marilor criminali. Mai erau cel puțin 40 în viață. Intreg grupul dela Siguranța, aflat în paza lui Alecu Ghica, așa zisa brigadă mobilă, în frunte cu fiorosii asasini chestorul Georgescu, și comisarii Oprea, Mănăilă, Cristescu, Curelea, apoi completul de judecată dela Tribunalul Militar al Capitalei, prezidat de colonelul magistrat Dumitru Constantin, care condamnase pe Căpitan contra celor mai evidente probe de nevinovăție și o serie de ofițeri de jandarmi și comisari, cari executaseră pe legionarii dela Vaslui, Miercurea-Ciuc, Râmnicul Sărat, și Brașov. Ancheta împotriva lor nu putea fi oprită.

Nu puteam să uităm apoi că numărul persoanelor implicate in asasinarea legionarilor se ridica în total la aproape 500. Din aceștia noi nu reținuserăm pentru a fi deferiți justiției decât pe marii criminali, ceeace nu făcea decât a cincea parte. Din considerații de oportunitate politică și de interes național am renunțat să tragem la răspundere pe toți vinovații. Dacă însă guvernul țării —miniștri legionari și nelegionari laolaltă—hotărîse sancționarea legionarilor vinovați de împușcarea deținuților dela Jilava, atunci nici noi nu mai puteam arăta aceeași generazitate față de restul celor 400 de criminali, atunci și noi eram obligați să ne revizuim atitudinea față de cei 400 de criminali.

Intrebare: I-ați expus Generalului Antonescu cum vedeți Dvoastră problema sancțiunilor, ce complicații se ivesc și cum pot fi ele rezolvate?

Răspuns: Indată ce-am prins un moment de liniște. Am avut o lungă convorbire cu el în această privință, dupăce m'am întors din Ardeal, dela serbările Unirii. I-am declarat că toți legionarii cari au participat la actele dela Jilava și la executarea lui Iorga și Madgearu sunt gata să se predea justiției. Dar înainte de a da

această dispoziție este necesar ca din partea lui să se precizeze două lucruri:

— Ce se întâmplă cu restul de mari criminali, unii arestați la Siguranță, alții ascunși sau aflați în libertate? Va continua ancheta împotriva lor?

— Ce se întâmplă cu restul de persoane implicate în asasinarea legionarilor, cari, din motive de oportunitate politică și națională n'au fost trecuți pe lista acelora cari trebuiau arestați și predați justiției? Dacă guvernul cere—prin guvern înțeleg și pe toți miniștrii legionari și nelegionari—ca legionarii vinovați de suprimarea deținuților dela Jilava să fie trași la răspundere, atunci nu putem evita ca să fie revizuită și situația primilor. Ca Şef de Mișcare eu nu pot face abstracție de culpabilitatea acestor jandarmi și comisari, în timp ce se procedează cu toată sărășnicia contra legionarilor.

Deosebirea de tratament aplicat celor două categorii de delicvenți ar apărea și mai insuportabilă legionarilor când ar compara vinovăția unora și a altora: legionarii au ucis niște indivizi cari au însângerat țara dela un capăt la alul al ei, cari aveau sute de crime pe conștiință și cari nu puteau avea alt sfârșit. Legionarilor li se poate imputa doar faptul că au turburat mersul justiției, că au smuls din mâna justiției niște oameni vinovați de crime și i-au pedepsit ei. Au executat o sentință înainte de a se fi pronunțat instanța competentă și înainte de a se fi îndeplinit formele legale. Fără îndoială, această imixtiune în treburile justiției nu poate fi tolerată într'un Stat de legi și deaceea am convenit că trebuie să se aplice sancțiuni. Intorcându-ne acum la ceilalți, constatăm că ei sunt mult mai vinovați decât legionarii, pentrucă au ucis oameni nevinovați, oameni smulși dela căminurile lor, din mijlocul familiilor lor, din lagăre și închisori oameni cari nici nu se aflau măcar în cercetarea justiției. Ce vor zice sutele de mii de legionari când vor vedea că sub un regim legionar asasinii lor se plimbă liberi în timp ce camarazii lor, a căror vinovăție este mult mai mica, suferă toat rigorile legii? O solutionare unilaterală a cazului ar crea o nedreptate și mai mare, s'ar naște o monstruozitate morală, juridică și politică.

Intrebare: Problema, așa cum a-ți expus-o era foarte clară. Legionarii nu se ascundeau îndărătul autorității Şefului Legiunii, care reprezenta în același timp și pe unul din factorii componenți

ai regimului, dar nici regimul nu se putea purta atât de vitreg încât să pedepsească pe susținătorii lui cari au călcat legea, în timp ce ar fi lăsat liberi pe dușmani, culpabili de crime mai grave. Dacă se proceda așa, se crea o situație absurdă și regimul legionar ar fi încetat să mai existe. A înțeles Generalul Antonescu că dacă nu se continuă cercetările contra asasinilor carliști, regimul se angajează într'un impas?

Răspuns: Chestiunea era de o logică elementară.» Legionarii sunt gata să răspundă de faptele lor—i-am spus lui Antonescu. Dar se naște o problemă pentru mine, pentru Dvoastră, și mâine pentru întreaga țară. Vrem să aplicăm cu toată rigoarea legile Statului? De acord, dar atunci spiritul de echitate ne obligă să fim tot atât de riguroși și cu acei cari s'au făcut vinovați de crime sub regimul carlist, atunci nu putem evita să chemăm în fața justiției și pe acei cari din considerațiile cunoscute n'au fost deranjați până acum de organele judiciare. Dacă ne călăuzește exclusiv idea de justiție, dacă alte considerații nu intră în joc, atunci justiția trebue să fie integral aplicată, atunci trebue să isbească fără cruțare în toți vinovații. Dacă rămânem pe vechea poziție, adică împiedecăm brațul justiției să intervină în cazul celor 400 de criminali, invocând motive de ordin politic, necesități de pacificare internă, atunci aceleași motive întră în joc și când se hotărăște soarta legionarilor vinovați. E tot atât de important pentru regim și tot atât de necesar pe plan național să fie pacificată și masa celor 500.000 de legionari. Numai aplicând aceste norme vom avea liniște, numai atunci nu se vor produce agitații în sânul Mișcării, numai atunci niciun legionar nu va protesta, nu va avea dreptul să protesteze pentrucă va vedea că Statul nu arată preferințe niciunei categorii de vinovați sau se arată egal de mărinimos față de toți».

Intrebare: Situația era incomodă pentru General. Cum a ieșit din încurcătură?

Răspuns: Era vădit turburat. Nu putea să nu-și dea seama de complicațiile ce se ivesc și să nu recunoască justețea punctului meu de vedere. Mi-a amintit de acordul dela începutul guvernării noastre, că nu vor fi trași la răspundere decât principalii vinovați. Mi-am permis și eu să-i amintesc că inițiativa de-a încredința justiției numai pe marii vinovați din timpul regimului carlist aparține Mișcării și că motivele de oportunitate națională invocate atunci le consider și astăzi valabile, dar, după Jilava, s'a creat o nouă si-

naţie, care pune în discuţie acest acord. Nu putem pedepsi pe legionari pentru crime mult mai mici decât acelea săvârşite de oamenii fostului regim şi pe aceştia să-i lăsăm liberi. Unde e dreptatea? «Sunteţi Dvoastră dispuşi—l-am întrebat pe General—ca odată cu procesul legionarilor să încredinţaţi justiţiei pe toţi cei implicaţi în crimele regimului carlist?

Intrebare: Dacă Generalul Antonescu era categoric hotărît să rămână credincios ideii de justiţie, trecând peste orice alte consideraţii, nu credeţi că avea o ocazie excelentă să se pronunţe?

Răspuns: N'a mers în această direcţie. A invocat greutăţile de care s'ar isbi regimul dacă s'ar extinde represiunea, turburările ce s'ar produce în anumite sectoare de opinie. «Prevăd şi eu, i-am răspuns, dificultăţile ce se ivesc. Ne aflăm prinşi între două categorii de complicaţii: dacă vom sancţiona numai pe legionari, se vor naşte turburări în Mişcare, dacă tragem la răspundere pe toţi cei vinovaţi de asasinarea legionarilor, se vor naşte tulburări în sectorul militar şi administrativ. Ce este de făcut? Avem o alternativă. Să încheiem acest capitol sângeros în numele intereselor superioare ale ţării. Nici oamenii regimului carlist nu vor mai fi urmăriţi—li se vor aplica unora numai sancţiuni administrative—şi nici legionarii culpabili de recentele delicte. Se va da o amnistie generală, care va cuprinde ambele categorii de vinovaţi. Dle General, aveţi toată libertatea să alegeţi o cale sau cealaltă. Eu mă suspun hotărîrei Dvoastră. Sancţionarea tuturor sau amnistierea tuturor».

Generalul a stat un moment, s'a gândit şi s'a luminat la faţă. Fără nicio şovăire în glas mi-a spus că optează pentru încetarea urmăririi împotriva tuturor şi mi-a strâns mâna. El va însărcina pe Mihai Antonescu să prepare textul unei amnistii politice generale, care să cuprindă atât pe legionari, cât şi pe oamenii fostului regim. Cât priveşte pedeapsa cu moartea, el nu o poate desfiinţa acum, dar nu se va aplica decât persoanelor cari de acum înainte vor săvârşi acte de violenţă. Pentru a confirma această convenţie şi a da satisfacţie morală şi materială familiilor legionarilor căzuţi, mi-a declarat că în proximul Consiliu de Miniştri va propune să se acorde pensiuni din partea Statului acestor familii.

Intrebare: S'a executat această convenţie?

Răpuns: Din partea noastră aş putea zice milimetric, cu o lealitate desăvârşită. Din partea lui Antonescu, nu. Intâiu, am con-

venit să se încheie activitatea Comisiei Speciale de Anchetă a crimelor săvârșite în timpul regimului carlist. Printr'un decret apărut în 8 Decembrie 1940, s'au suspendat lucrările Comisiei. In acelaș timp, am dat ordin lui Alecu Ghica să elibereze din arestul Siguranței pe toți foști foștii agenți și comisari din Brigada Mobilă. Am interzis apoi organelor de poliție să mai opereze arestări printre persoanele implicate în execuții de legionari.

Mi-aduc aminte că tot în acea vreme a venit la mine Titi Cristescu să mă anunțe confidențial că legionarii au descoperit grav rănit, la unul din spitalele din Capitală, pe fostul comisar dela Prefectura de Poliție, Ionel Dumitrescu, implicat în numeroase asasinate. Acesta fusese unul dintre prigonitorii noștri cei mai înverșunați. Intre alte crime, a sugrumat cu mâna lui pe locotenentul Dumitrescu. El se afla în beciul Prefecturii de Poliție în noaptea când au fost împușcați deținuții dela Jilava. A fost ridicat de acolo, dus într'o pădurice în marginea Bucureștilor și s'a tras asupra lui mai multe gloanțe, fără a fi ucis. In executarea convenției cu Antonescu, i-am dat ordine severe lui Titi Cristescu să nu se atingă nimeni de el și l-am făcut personal responsabil dacă i se întâmplă ceva.

Intrebare: In ce fel s'a eschivat Generalul Antonescu dela obligațiile luate?

Răspuns: El ne-a lăsat pe noi să împlinim partea din convenție care-i convenea lui, dar n'a executat partea care îl privea pe el. El trebuia să prezinte Regelui decretul de amnistie generală și să explice țării dece se suspendă acțiunea justiției. A tergiversat chestiunea până ce au venit evenimentele din Ianuarie.

Sabotajul n'a fost întâmplător. Incă depe atunci se cristalizase în conștința lui hotărîrea să ne dea lovitura. Din în intâmplările dela Jilava a tras lecția cuvenită. Nu s'a putut mișca cum ar fi vrut în acele momente, deoarece nu avea acoperirea Berlinului. Deaceea din acest moment și până în Ianuarie a lucrat asiduu ca să câștige încrederea lui Hitler și să-și asigure sprijinul armatei germane în răfuiala ce-o pregătea cu legionarii.

Intrebare: Ce s'a petrecut după sfârşitul aşa zisei rebeliuni şi eliminarea Legiunii dela putere?

Răspuns: Călcându-şi angajamentele luate, Generalul Antonescu a dat ordin să fie arestaţi şi trimişi în judecată legionarii cari participaseră la suprimarea fostelor căpetenii carliste. Cei prinşi au fost condamnaţi la moarte şi executaţi, deşi decretul prin care se instituia pedeapsa cu moartea fusese semnat ulterior acestor întâmplări. Omul care nu voia să verse sânge cand era vorba să pedepsească pe asasinii Căpitanului, acum se eliberase de aceste scrupule şi împuşca oameni găsiţi în posesiunea unui revolver.

Intrebare: Cum calificaţi măsurile lui Antonescu din punct de vedere al legalităţii de Stat?

Răspuns: Condamnarea la moarte a legionarilor implicaţi în procesul Jilava nu este un act de justiţie, ci un asasinat sub o aparenţă de legalitate. Mai întâiu, Generalul Antonescu a refuzat el însuşi să limpezească pe căile justiţiei acest capitol sângeros, preferând un act de clemenţă care să se extindă asupra tuturor categoriilor de vinovaţi. El a fugit de justiţie, pentrucă voia să sustragă justiţici pe criminalii dictaturii carliste. Nu-i convenea confruntarea liberă cu justiţia, nu-i convenea ca la aceste procese —din care Mişcarea n'ar fi avut decât de câştigat—să se desfăşoare întreg filmul asasinatelor carliste. De aici tergiversările lui anterioare şi de aici şi graba, cu care a acceptat, după jilava, alternativa, cu gândul ascuns de a nu-şi ţine obligaţiile luate.

Antonescu nu avea apoi calitatea să pedepsească pe legionarii vinovaţi, pentrucă el însuşi se făcuse vinovat de uzurparea puterii în Stat, după 23 Ianuarie. Suprimase drepturile poporului cu ajutorul unei puteri streine. Insfârşit, justiţia chemată să se pronunţe în procesul contra legionarilor era complet aservită regimului. Rolul acestei justiţii nu era să împartă dreptatea, ci să anihileze forţa politică a Mişcării. Generalul dăduse dispoziţii Tribunalelor militare ca să se înscneneze cât mai multe procese, pentruca un număr cât mai mare de legionari să fie condamnaţi la moarte sau asvârliţi în închisoare. Spectacolul justiţiei antonesciene nu diferea de ceeace se întâmplă astăzi sub comunişti. Justiţia era centralizată. Sen-

tințele se fixau la Președenția Consiliului, după informațiile ce se primeau asupra inculpaților. Puterea judecătorească a suferit alterări profunde sub Antonescu, mult mai mari chiar ca pe timpul lui Carol. Nicium magistrat nu mai cuteza să judece după propia lui conștiință, de teamă să nu-și pericliteze cariera. Magistratura antonesciană judeca sub teroare.

Intrebare: In volumul I, din «Pe Marginea Prăpastiei» sunteți acuzat că ați aprobat actul dela Jilava și i-ați făcut chiar apoteoza, cu prilejul discursului pronunțat în ziua de 10 Decembrie 1940, în fața studențimii dela București.

Răspuns: Pentru a-ți răspunde la această întrebare, trebuie să-ți reamintesc câteva fapte. Vezi, Dta, asasinii Căpitanului nu puteau scăpa de pedeapsă. Eu am frânat revoluția să-și desfășoare acțiunea ei expiatorie în profitul justiției. Dar vine Antonescu și blochează și justiția. Atunci cu ce drept mai puteam condamna isbucnirea dela Jilava? Orice om de bun simț trebue să recunoască că nu mai exista o altă cale pentru a fi pedepsiți marii criminali ai erei carliste. Mișcarea și Poporul Român ar fi fost desonorați pentru eternitate dacă nu s'ar fi întâmplat acest act. Deaceea eu am spus în cuvântarea mea că «numai Căpitanul putea să-i ierte» pe acești oameni. Eu am vorbit atunci istoriei și am dat o replică istorică.

In afară de aceasta, când am vorbit la 10 Decembrie, acțiunea justiției fusese înlăturată conform convenției încheiate cu Antonescu. Așa decisese Conducătorul Statului. El s'a pronunțat pentru amnistierea tuturor categoriilor de vinovați. Dacă mai târziu Generalul Antonescu neținându-și angajamentele luate, a redeschis chestiunea dela Jilava, după lovitura de Stat din Ianuarie, acest sistem nu se mai cheamă legalitate, ci e un abuz, un act de forță, care-și trage originea dintr'un abuz și mai mare, dintr'o uzurpare a puterii în Stat.

Generalul, pus să nimiciască Mișcarea, a scormonit toate posibilitățile ca să fie condamnați un număr cât mai mare de legionari. Dece să ne mirăm că nu a respectat convenția încheiată cu Mișcarea, când a fost capabil să trimită în fața Tribunalelor pe eroii dela 3 Septembrie 1940, pe ale căror sacrificii s'a ridicat la putere? In proclamația Generalului Antonescu din 5 Septembrie, dupăce i s'a acordat puteri depline, vorbind și în numele Regelui, a anunțat țării că se va trece cu uitarea peste faptele le-

gionarilor cari au participat la revoltele dela Braşov, Constanţa şi Bucureşti. Ceeace nu l-a împiedecat ca după 23 Januarie 1941 să dea ordin să se redeschidă dosarele acelora cari cu propriul lor sânge i-au pregătit calea triumfului. Nimic nu poate caracteriza mai bine plămada sufletească a lui Antonescu decât această acţiune odioasă.

Intrebare: Pentruce s'a purtat Generalul Antonescu atât de hain cu Mişcarea?

Răspuns: El a reînviat şi reconstituit regimul carlist, cu singura deosebire că se schimbase căpetenia acestui regim. El luase locul lui Carol. Cu aceiaşi oameni, aceeaşi mentalitate şi aceleaşi metode. Regimul dictaturii carliste a fost instaurat cu scopul de a distruge Mişcarea legionară. Regimul antonescian a rămas credincios aceluiaşi principiu. Ceeace indică provenienta antinaţională si subversivă a acestui regim. Unul s'a folosit de embleme şi formule fasciste la modă, altul de conjunctura războiului, pentru a extermina Mişcarea legionară. La 6 Septembrie 1940 noi am smuls Ţara din complexul conspiraţiei comuniste; la 23 Januarie 1941, Antonescu a restabilit linia de «alunecare spre stânga» a României, creind condiţiile interne şi externe, cari au permis ocuparea Ţării de bolşevici la 23 August.

Intrebare: Cum de-a trecut Generalul Antonescu pe baricada cealaltă dupăce a ajuns la putere graţie sacrificiilor legionare?

Răspuns: A fost o pură întâmplare că ne-am aflat pe aceeaşi baricadă la 3 Septembrie. Dacă regimul carlist i-ar fi satisfăcut setea de putere, el n'ar fi devenit niciodată duşman al Regelui Carol. Structural, el aparţinea vechiului regim. In mijlocul nostru, afară de rari momente, când era cucerit de entuziasmul maselor populare, s'a simţit întotdeauna un strein. El n'avea nimic comun cu idealurile noastre. O pură coincidenţă de interese de moment. Când i s'a părut Generalului că setea lui de putere suferă oarecari restricţii din cauza colaborării cu noi, a devenit duşmanul nostru, aşa cum altădată devenise duşmanul lui Carol. Nu dintr'o concepţie politică, ci pentrucă prezenţa noastră în guvern îl incomoda în exerciţiul dictaturii. Aşa se explică dece s'a despărţit atât de uşor de noi şi a reînceput prigoana. El s'a întors în lumea căreia aparţinea organic. Omul care a tras în ţărani la 1907 nu se simţea bine decât tot în fruntea clasei explotatoare.

După înlăturarea noastră dela putere, n'a găsit altceva mai bun

de făcut decât să reintegreze în serviciu pe toți acei cari sub regimul anterior se distinseseră prin cruzimile lor contra legionarilor. Noroc pentru noi că figurile principalilor asasini ai regimului carlist erau lipsă la apel, iar, alții, înfricoșati, au avunt prudenta să nu se mai angajeze în noua întreprindere de lichidare a tineretului român. Aceasta măsură arată clar complicitatea ce se țesuse în ultima vreme între Antonescu și resturile regimului carlist.

Intrebare: Cum s'a comportat aparatul de Stat în timpul dictaturii antonesciene?

Răspuns: Generalul Antonescu vroia să dea prigoanei o intensitate maximă, dar aparatul de Stat nu mai răspundea la comandă. Represiunea dela Jilava atârna deasupra tuturor ca o sabie a lui Damocle. Fiecare își făcea socoteala că dacă Regele nu i-a putut apăra de răsbunarea legionarilor cu atât mai puțin pot fi siguri de ocrotirea lui Antonescu. Această nesiguranță i-a determinat să fie mai circumspecți. Nu mă refer la cazuri particulare, ci la ansamblul prigoanei. Prigoana antonesciană a fost teribilă, dar trebuie să ne gândim, ce s'ar fi putut întâmpla dacă echipele de asasini ale regimului carlist ar fi rămas în viață.

Lecția dela Jilava mai are și o semnificație istorică. Pentru întâia oară în istoria României moderne un regim încărcat de crime și nedreptăți suferă o pedeapsă exemplară. Toată structura Statului român era clădită pe abuz, corupție și apăsarea celui slab. Dacă cineva avea acoperire sus, își putea îngădui orice în jos. Viața omului nu avea preț. La Jilava s'a înmormântat mitul imunității de care s'au bucurat până atunci toți tâlharii din Țara Românească.

Intrebare: In raport cu imensele pierderi suferite de Mișcare, mi se pare totuși că descărcarea dela Jilava nu poate avea mai mult decât o semnificație simbolică. Regimul anterior s'a reconstituit imediat în spatele Generalului și a mai avut forța și brutalitatea să lovească pentru a doua oară în Mișcare.

Răspuns: Din motivele pe care le-am expus, noi am mers pe linia unor minime vărsări de sânge. Răsbunarea noastră nici nu merită acest nume. Ea a fost ținută în frâu de linia creștină a Mișcării. N'a avut caracterul marilor răfuieli istorice și nici pe departe n'a compensat răul ce ni l-au făcut nouă și Țarii acești uzurpatori. Adevărata pedeapsă a urmat după aceea, revărsându-se asupra prigonitorilor noștri într'un mod pe care nu și l-au închipuit vreo-

dată. Provocând puterile răului, nu s'au gândit că se pot găsi alții, mai răi decât ei, care să-i alunge dela conducere. Trădându-ne pe noi, Antonescu a câștigat numai aparent partida, căci, în realitate el a devenit prizonierul forțelor cari l-au ațâțat contra noastră. Aceste forțe mai odioase decât el, mai lipsite de scrupule, n'au șovăit să-l predea în plin războiu inamicului mortal al țării noastre, nădăjduind că prin acest act de felonie să-și mențină puterea și privilegiile. Dar și pe ei îi pândeau alții, mai perverși decât ei, cari i-au rostogolit în prăpastie. Şi cine știe dacă actualii conducători ai Ţării reprezintă expresia ultimă a răului.

Incerc un sentiment de mare tristețe când mă gândesc la sbuciumul Mareșalului prins în capcana dela Palat și predat apoi lui Bodnăraș. El care comandase armate pe front, el care străbătuse victorios câmpiile Ucrainei până la Stalingrad, zăcea acum neputincios, trădat de cei mai apropiați prieteni și colaboratori ai lui.

Nimeni n'a ridicat un deget pentru el. Nici chiar garda lui personală nu s'a mișcat. Singurii cari puteau fi alături de Mareșal în aceste clipe când aripele destinului se abăteau greu asupra lui, legionarii, zăceau în închisoare, erau trimiși pe front cu ordine speciale sau își mușcau neputința în lagărele din Germania.

Intrebare: In «Declarațiile» publicate în «Dacia» ați condamnat pe acei cari au conspirat contra Mareșalului. Cum apreciază Mișcarea Legionară guvernarea Mareșalului Antonescu, abstracție făcând de conflictul ce-a isbucnit în Ianuarie 1941?

Răspuns: Şi la acest capitol trebue să întroducem distincțiile necesare. In calitatea lui de Conducător al războiului din răsărit, nimeni n'avea dreptul să se răsvrătească contra lui. O datorie sacră și elementară obligă pe toți cetățenii ca odată țara lor angajată în război să nu aibă altă preocupare decât frontul, lăsând pe mai târziu răfuielile. Cel ce a declarat războiul, poartă răspunderea lui istorică și numai el are dreptul să decidă când și în ce formă să se termine. Noi ne-am ghemuit în durerea noastră, dar n'am întreprins nicio acțiune care să dăuneze războiului. Așadar, din punct de vedere al războiului ce l-a purtat în răsărit, noi suntem solidari cu Mareșalul, chiar dacă titlurile lui politice nu erau în regulă, considerăm războiul ce l-a purtat în răsărit ca o necesitate istorică și ca o parte integrantă a propriei noastre ideologii și condamnăm cu asprime pe toți acei cari au subplantat autori-

tatea Conducătorului din posturile de mare răspundere în care au fost cocoloșiți.

Din punct de vedere politic, situația se prezintă altfel. Mareșalul a fost o calamitate istorică. El a făcut Țării un rău cel puțin egal cu acela făcut de Regele Carol.

Intrebare: In ce-a constat greșala politică a lui Antonescu?

Răspuns: El a creat climatul în care s'a născut și a înflorit conspirația dela 23 August. El a tolerat să se întindă fire în streinătate de organizații și oameni iresponsabili, în absurda speranță că pe această cale se poate salva independența Țării. El a lăsat să roiască în jurul lui și să aibă acces la afacerile intime ale Statului și ale conducerii războiului elemente aflate în slujba inamicului. Prin lipsa lui de reacțiune față de agenții știuți și descoperiți a fi în contact cu inamicul, s'a propagat defetismul, s'a slăbit rezistența interioară a Statului, s'au desorganizat instituțiile lui și s'a putut realiza lovitura de Stat dela 23 August. Indepărtându-i pe legionari dela putere și apoi ținându-i în închisoare până in momentul catastrofei, el a sabotat unica posibilitate de salvare a Țării.

Până la urmă a căzut el însuși victimă sistemului politic pe care l-a creat. A fost sfâșiat de rechinii ce i-a adunat în jurul lui.